

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra fundamentální a dogmatické teologie

Alena Nekolová

**Stvoření a evoluce podle kardinála
Christopha Schönborna**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Doc. PhLic. Vojtěch Novotný, Th.D.

Praha 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem „Stvoření a evoluce podle kardinála Christopa Schönborna“ vypracovala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů a literatury a že jsem ji nevyužila k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Praze dne 10. dubna 2011

Alena Nekolová

Bibliografická citace

Stvoření a evoluce podle kardinála Christopa Schönborna [rukopis] : bakalářská práce / Alena Nekolová; vedoucí práce: Vojtěch Novotný. -- Praha, 2011. -- 58 s.

Anotace

Bakalářská práce „Stvoření a evoluce podle kardinála Christopa Schönborna“ nejprve stručně představuje osobu kardinála Christopa Schönborna, jeho životopis a jeho odborné teologické publikace. Další kapitoly se zabývají hlavními tezemi jeho článku v New York Times, *Finding Design in Nature (Najít plán v přírodě)* ze dne 7. července 2005, a následnou polemikou v New York Times a v našich teologických periodikách. Poslední kapitola první části představuje strukturu knihy kardinála Schönborna: *Ziel oder Zufall? Schöpfung und Evolution aus der Sicht eines vernünftigen Glaubens*, Freiburg im Breisgau: Herder Verlag 2007. Druhá část práce je věnována analýze výše zmíněné knihy s pěti základními tématy: víra a poznání, teologie stvoření, Kristus – cíl stvoření, svět stvořený pro člověka, člověk a zodpovědnost za stvořený svět. Z těchto témat vyplývají hlavní teze katolického učení o stvoření a evoluci: Věřit v Boha Stvořitele je základ křesťanské víry. Stvořitel může být také poznán. Bůh tvoří z ničeho, *ex nihilo*, a zcela svobodně. Bůh ustanovil stvoření nejen na počátku, ale řídí ho (*creatio continua* – pokračující stvořitelské působení) a vede své dílo k cíli. Cílem stvoření je poznání Stvořitele a jeho chvála. Mnohotvárnost stvoření je řízená, je dobrá a Bohem chtěná. Kristus je představen jako Stvořitel, Udržovatel a Spasitel světa. Člověk je koruna stvoření, neboť byl stvořen k Božímu obrazu. Všem lidem společně svěřil Bůh úkol, spravovat stvoření, uzpůsobovat ho a disponovat jím. Katolická církev neodmítá evoluční teorie, ale nepřijímá evolucionismus jako ideologii, jež má v dnešní společnosti dalekosáhlé negativní důsledky.

Klíčová slova

stvoření, evoluce, kardinál Christoph Schönborn

Abstract

The bachelor's thesis "Creation and Evolution according to Cardinal Christoph Schönborn" first of all presents briefly the personage of Cardinal Christoph Schönborn, his biography and his theological work. Next chapters deal with the main theses of his article in The New York Times *Finding Design in Nature* of 7th July 2005 and the resulting polemics in The New York Times and in our theological periodicals. The final chapter of the first part of the thesis presents the structure of Cardinal Schonborn's book: *Target or Coincidence? Creation and Evolution from the perspective of a reasonable faith*, Freiburg im Breisgau: Herder Verlag 2007. The second part of the thesis is dedicated to the analysis of the above mentioned book with five basic themes: faith and understanding, theology of creation, Christ – objective of creation, the world was created for Man, Man and responsibility for the created world. From these themes the following main theses of the Catholic teaching on creation and evolution result: Belief in God Creator is fundamental

for the Christian faith. The Creator may also be known. God creates out of nothing, *ex nihilo*, and in absolute freedom. God did not only constitute the creation at the beginning, but he continues to administer the creation (*creatio continua* – the ongoing act of creation) and leads his work to its final end. The objective of the creation is to recognize its Creator and to give him glory. The multiplicity of creation is controlled, good and willed by God. Christ is conceived as the Creator, Sustainer and Saviour of the world. Man is the crown of creation as he was made in the image of God. God entrusted to all people together the task to administer the creation, to adapt it and to dispose of it. Catholic Church does not reject theories of evolution, but it does not accept evolutionism as an ideology which has far-reaching negative consequences in today's society.

Keywords

creation, evolution, cardinal Christoph Schonborn

Počet znaků (včetně mezer): 118 864

Poděkování

Mému vedoucímu bakalářské práce Doc. PhLic. Vojtěchu Novotnému, Th.D.
za nesmírnou trpělivost a vytrvalost, a Růženě Šrutové za pracovní překlad německého
originálu.

OBSAH

ÚVOD.....	9
První část	
Kardinál Christoph Schönborn – život a dílo.....	11
1 Životopis	11
2 Téma evoluce.....	12
2.1 Hlavní teze Schönbornova článku <i>Finding Design in Nature (Najít plán v přírodě)</i>	13
2.2 Následná diskuse v New York Times o článku kardinála Ch. Schönborna <i>Finding Design in Nature (Najít plán v přírodě)</i>	13
2.3 Ohlas českých autorů na polemiku v New York Times.....	15
3 Kniha kardinála Ch. Schönborna <i>Ziel oder Zufall? (Záměr nebo náhoda?)</i> – z formálního hlediska.....	16
3.1 Struktura knihy, okolnosti vzniku knihy a její vydání.....	16
3.2 Teologické zaměření knihy.....	17
Druhá část	
Stvoření a evoluce podle kardinála Christoha Schönborna.....	18
4 VÍRA A POZNÁNÍ.....	18
4.1 Víra.....	18
4.1.1 Víra a rozumové poznání.....	19
4.1.2 Zbožšťování světa a znehodnocení světa.....	19
4.1.3 Bůh je Stvořitel.....	20
4.1.4 Kreacionismus.....	20
4.2 Věda a víra.....	21
4.3 Konflikt mezi vědou a vírou.....	21
4.3.1 Darwinova evoluční teorie.....	22
4.4 Lidský rozum a víra.....	22
4.4.1 Inteligentní plán (Intelligent design).....	23
5 TEOLOGIE STVOŘENÍ.....	24
5.1 Absolutní počátek a čas.....	24
5.1.1 Tři nesprávné interpretace působení Boha Stvořitele.....	24
5.1.2 Čtyři nesprávné interpretace náhledu na stvořený svět.....	25
5.2 Rozmanitost stvoření.....	25

5.2.1	Neměnnost druhů a proměnlivost druhů.....	26
5.2.2	Sedm biblických tezí.....	26
5.2.2.1	Stvoření.....	26
5.2.2.2	Rozmanitost stvoření v biblickém pojetí.....	26
5.2.2.3	Řízená rozmanitost.....	27
5.2.2.4	Zhodnocování druhů.....	28
5.2.2.5	Stvořitel a přirozené příčiny.....	28
5.2.2.6	Společný původ skrze Stvořitele.....	28
5.2.2.7	Cíl stvoření – poznání a chvála Stvořitele.....	28
5.3	Creatio continua (pokračující stvořitelské působení).....	29
5.3.1	Nesprávná interpretace creatio continua a tři přístupy k poznání creatio continua.....	29
5.3.2	Tři kroky k pochopení creatio continua.....	29
5.3.2.1	Filozofická úvaha kontingence.....	29
5.3.2.2	Život jako dar a důstojnost člověka.....	30
5.3.2.3	Neuvěřitelně bohatá rozmanitost.....	30
5.4	Boží prozřetelnost a utrpení světa.....	31
5.4.1	Tři kroky k pochopení fyzického zla.....	31
6	KRISTUS – CÍL STVOŘENÍ.....	33
6.1	Kristus – Stvořitel světa a Udržovatel světa.....	33
6.2	Kristus – Spasitel světa.....	34
7	SVĚT STVOŘENÝ PRO ČLOVĚKA.....	35
7.1	Tři převratné poznatky vědy.....	35
7.1.1	Postavení země ve vesmíru.....	35
7.1.2	Darwinova evoluční teorie	35
7.1.3	Pudy a analýza psychiky.....	36
7.2	Dva aspekty křesťanského pohledu na člověka.....	36
7.2.1	Člověk je součástí přírody.....	36
7.2.2	Rozdíl mezi člověkem a zvířetem.....	37
7.3	Evoluční etika a zodpovědnost.....	37
8	ČLOVĚK A ZODPOVĚDNOST ZA STVOŘENÝ SVĚT.....	38
8.1	Vládnutí člověka nad světem.....	38
8.2	Člověk proti řádu stvoření.....	39

8.3	Ideologie 19. a 20. století vycházející z darwinismu.....	40
8.3.1	Darwinismus jako světový názor.....	40
8.3.1	Darwinismus jako základ marxismu.....	40
8.3.2	Darwinismus jako základ nacismu.....	41
8.3.3	Darwinismus jako základ světové ekonomiky.....	41
8.3.4	Darwinismus jako základ pedagogiky.....	42
8.3.5	Darwinismus jako základ bioetiky.....	42
	ZÁVĚR.....	43
	BIBLIOGRAFIE.....	47

ÚVOD

Jak vznikl svět, odkud přicházíme – to jsou otázky, kterými se zabývají všichni lidé. Prastaré otázky lidstva: odkud, kam a jaký je smysl života. Každý člověk si je musí klást, pokud má být jeho život opravdu lidský. Také filosofie, přírodní vědy, biologie a fyzika hledají odpovědi na otázku, jak vznikl svět a člověk. Hledají souvislosti, které mohou vysvětlit průběhy a jevy vzniku života a odpovědi pak formulují do různých teorií.

Jeden z podnětů, na které teologie od 19. století (různým způsobem) reaguje, je vztah evoluční teorie a víry ve stvoření. Avšak otázky kolem evoluce se staly zbraní, používanou proti víře ve stvoření, která je považována jako návrat do středověku skrze církevní dogmatismus. A tak empiricky nepostižitelné jevy se ve 20. století považují za pavědu. Věda je považována za nositelku vědeckého pokroku orientovaného na budoucnost a víra ve Stvořitele je často považována za blud (DAWKINS Richard: *Boží blud*, Praha: Academia 2009). Katolická teologie tak musí vážně zkoumat, co to znamená, že „věříme v Boha, Stvořitele nebe i země“, zda víra a věda stojí navzájem proti sobě jako konkurenti nebo vedle sebe existují nezávisle, nebo zda je možný vzájemný soulad.

Tato nekončící debata upoutala mou pozornost. Pracuji jako biologka, která se zabývá, rostlinnou říší a Darwinova teorie byla pro mě samozřejmostí. Víra ve Stvořitele mi však nabídla nový pohled, kterým se chci v této bakalářské práci zabývat. Pomoc jsem našla u kardinála Christopa Schönborna, který věnoval v letech 2005/2006 své katecheze tématu teologie stvoření. Z těchto večerních přednášek vznikla kniha, *Ziel oder Zufall? Schöpfung und Evolution aus der Sicht eines vernünftigen Glaubens (Záměr nebo náhoda? Stvoření a evoluce z pohledu rozumné víry)*. A právě tuto knihu jsem si zvolila k tomu, abych se pokusila do dané problematiky hlouběji nahlédnout, neboť současní teologové předkládají různé způsoby vysvětlení vzniku života. Ve své práci se proto pokusím předložit základní teologické úvahy, které zde autor k danému tématu nabízí. Vědomě postupuji metodou prosté expozice, neboť kardinál Schönborn, jako uznávaný teolog, vede poctivou a vážnou diskusi mezi přírodní vědou a teologií, věděním a vírou.

První část bakalářské práce poskytuje úvod k celé problematice. Nejprve obsahuje představení života a díla kardinála Ch. Schönborna a jeho přínosu k danému tématu s krátkými životopisnými údaji a prezentací celku jeho teologického díla. První část pokračuje vysvětlením, jak se vídeňský arcibiskup dostal k této rozpravě a jak se v polemice kriticky vypořádává s tendencemi, podle kterých by evoluční modely vysvětlující svět a život mohly znejistit křesťanskou víru ve stvoření. Následuje pak

kapitola, v níž je kniha *Záměr nebo náhoda?*, představena z formálního hlediska: vysvětlují se okolnosti jejího vzniku a vydání, její cíle a struktura.

Druhá část bakalářské práce je věnována analýze knihy kardinála Christophha Schönborna: *Ziel oder Zufall? Schöpfung und Evolution aus der Sicht eines vernünftigen Glaubens*, Freiburg im Breisgau: Herder Verlag 2007. Používala jsem německý originál a pracovní překlad, který vypracovala Růžena Šrutová. Druhou část práce jsem rozdělila pouze do pěti kapitol (z původních devíti): víra a poznání, teologie stvoření, Kristus – cíl stvoření, svět stvořený pro člověka, člověk a zodpovědnost za stvořený svět. Protože katecheze kardinála Ch. Schönborna, mají sice jednu myšlenkovou linii, ale jsou myšlenkově rozvětvené a bohaté a přitom jsou psané jako proslov s mnoha odkazy, upravila a sloučila jsem jednotlivé teologické úvahy do tematických celků, které spolu myšlenkově souvisejí a logicky na sebe navazují.

První část

Kardinál Christoph Schönborn – život a dílo

První část je rozdělena do tří kapitol. První kapitola (1) je věnována životopisným údajům autora a jeho teologickému zaměření. Druhá kapitola (2) se zaměřuje na vztah autora a evoluce, představuje základní teze článku (2.1) *Finding Design in Nature (Najít plán v přírodě)* a jeho ohlas v New York Times (2.2) a českých teologických periodikách (2.3). Třetí kapitola (3) popisuje strukturu, okolnosti vzniku a vydání knihy (3.1) a její teologické zaměření (3.2).

1 Životopis¹

Christoph Schönborn se narodil 22. ledna 1945 v Čechách na zámku Skalska u Litoměřic. Pochází ze starého šlechtického rodu Schönbornů, z něhož vzešlo již několik významných katolických biskupů. Vyrůstal v Rakousku, kam byl po válce s rodinou odsunut. Po maturitě roku 1963, jako osmnáctiletý, přijal za svou řeholi sv. Dominika ve vestfálském Warburgu. Pokračoval ve studiích teologie, filozofie a psychologie v Bornheim-Walberbergu u Bonnu, ve Vídni a v Paříži a roku 1970 byl vysvěcen na kněze arcibiskupem Franzem Königem. Doktorandské studium absolvoval v Paříži a pokračoval ročním studijním pobytem v Řezně, kde měl úzký kontakt s kardinálem Ratzingerem.

Od roku 1975 přednášel v dominikánské škole ve švýcarském Freiburgu. Nejdříve jako hostující, později jako řádný profesor, přednášel katolickou dogmatiku a od roku 1978 také teologii křesťanského Východu. V roce 1980 se stal členem Mezinárodní teologické komise a v roce 1987 sekretářem redakce nového světového Katechismu katolické církve. V roce 1991 ho papež Jan Pavel II. jmenoval pomocným biskupem ve Vídni. Světitelem se stal kardinál Hans Hermann Groër. V roce 1995 byl jmenován biskupem koadjutorem a ještě v tomtéž roce převzal úřad vídeňského arcibiskupa. Za biskupské heslo si zvolil: *Vos autem dixi amicos* (Jan 15,15) – *Ale já jsem vás nazval přáteli*. V únoru roku 1998 byl jmenován kardinálem a v témže roce se stal předsedou Rakouské biskupské konference. Kardinál Ch. Schönborn je členem vatikánské Kongregace pro východní církve, Kongregace pro nauku víry a Kongregace pro katolickou výchovu, Papežské rady pro kulturu a Papežské komise pro kulturní dědictví církve.

Je autorem mnoha teologických studií, knih², článků³ a katechezí, jejichž větší část je uvedena v bibliografii⁴. Jeho publikační počátky nebyly vůbec zaměřeny na téma

¹ Srov. SCHMIDT Norbert: Víme dnes o Bohu víc, než apoštolové?, in: Salve 4 (2007) 23 a Erzbischof Dr. Christoph Kardinal Schönborn OP. <http://www.erzdioezese-wien.at/content/artikel/a3543>, (2.2. 2011).

evoluce. Zabývaly se především základy víry, liturgií, eucharistií, postavou Ježíše a tématem modlitby. Poté co, se stal vídeňským arcibiskupem, autor knižně publikuje zejména své pravidelné katecheze⁵ ve Svatoštěpánském dómu. Postupně takto v obsáhlých cyklech představil témata: základ křesťanské morálky (2001/2002), misie (2002/2003), eucharistie (2003/2004), evangelium katedrály (2004/2005), stvoření a evoluce (2006/2007), milosrdenství (2007/2008), uvědomělé poznání víry (2009/2010).

2 Téma evoluce

Jak ve své odborné publikační činnosti, tak v katechezích se Christoph Schönborn od roku 2005 věnuje vztahu mezi evoluční hypotézou a vírou ve stvoření. Není to pro něj zcela nové téma – například již r. 1985 vystoupil na římském sympoziu „Křesťanská víra a evoluční teorie“ s referátem „Katecheze o stvoření a evoluční teorie“.⁶ Světového ohlasu dosáhla polemika o evoluci a stvoření na základě Schönbornova uveřejněného článku v *New York Times* dne 7. července 2005 s titulkem *Finding Design in Nature (Najít plán v přírodě)*⁷, ve kterém se vídeňský arcibiskup kriticky vypořádává s tendencemi, podle kterých by evoluční modely vysvětlující svět a život mohly znejistit křesťanskou víru ve stvoření. Tento článek vyvolal ostré polemické reakce z nejrůznějších stran. Na jedné straně byla znevažována cenná práce mnoha vážně bádajících vědců a na druhé straně byly výpady kreacionistů, usilujících o to, aby první kapitola bible byla chápána doslovně, jako vědecký text o vzniku světa. Do diskuse se také zapojili neodarwinisté a představitelé inteligentního designu. Od této polemiky je kardinál Christoph Schönborn spojován s otázkou evoluce. Některé jeho další publikace a články reagují na toto téma.⁸

² Bücher von Kardinal Schönborn. <http://www.erzdioezese-wien.at/edw/erzbischof/buecher/0>, (3.3. 2011) a Christoph Schönborn. http://www.kathpedia.com/index.php?title=Christoph_Sch%C3%B6nborn, (3.3. 2011).

³ Články Christopa Schönborna: <http://www.ixtheo.de/cgi-bin/ixtheo/allegro.pl>.

⁴ Bibliografie je uspořádána do pěti částí: Cizojazyčné knižní publikace Christopa Schönborna, Cizojazyčné články Christopa Schönborna, Katecheze Christopa Schönborna, Knižní publikace a články Christopa Schönborna v českém a slovenském jazyce a České knižní publikace a články autorů vztahující se k tématu evoluce a stvoření. <http://aletti.upol.cz/cgi-bin/tinweb/tw?ST=03&SID=0005A2FE2B&L=00&KOD=04&PZ=10&KDE=019&JAK=L&ADR=0021381122>.

⁵ Katechesen von Kardinal Schönborn. <http://www.erzdioezese-wien.at/edw/erzbischof/katechesen/0> (3.3. 2011).

⁶ SCHÖNBORN Christoph: Schöpfungskatechese und Evolutionstheorie. Vom Burgfrieden zum konstruktiven Konflikt. In: SPAEMANN Robert (Hrsg.): Evolutionismus und Christentum. Wein-heim 1986, 91-116.

⁷ SCHÖNBORN Christoph: Finding Design in Nature, in: *New York Times* (7.7.2005), http://query.nytimes.com/search/site/search?query=Christoph+Schonborn&more=date_all (4.2.2011).

⁸ SCHÖNBORN Christoph: Schöpfung und Evolution, Picus 2009. a články <http://www.ixtheo.de/cgi-bin/ixtheo/allegro.pl>.

2.1 Hlavní teze Schönbornova článku *Finding Design in Nature (Najít plán v přírodě)*

V tomto článku se vrací, kardinál Ch. Schönborn, k neoficiálnímu dopisu Jana Pavla II. z roku 1996, a to k pojmu evoluce. Papež Jan Pavel II. uvádí v tomto neoficiálním dopise, že *evoluce je více než hypotéza*. Avšak neodarwinisté tento neoficiální výrok použili k tvrzení, že papež souhlasí s Darwinovou vývojovou teorií. Kardinál Ch. Schönborn odkazuje na generální audienci papeže v roce 1985, kde papež klade důraz na Boha Stvořitele, striktně odmítá evoluční teorie následků a příčin, a staví se proti materialistické filosofii. Papež zdůrazňuje, že věda směřuje k pochopení vývoje živých organismů, ale tento výzkum vede jen jedním směrem – k Stvořiteli.

V další části článku pak kardinál Ch. Schönborn odsuzuje neodarwinisty, za to, že považují nového papeže Benedikta XVI. za evolucionistu. Kardinál odkazuje na dokument Mezinárodní teologické komise z roku 2004, která prohlašuje, že katolická církev nemá problém s pojmem evoluce. Avšak komise varuje, že toto tvrzení nepřipouští všechny vývojové teorie a především neodarwinistické pojetí vývoje života, kde Boží prozřetelnost nemá místo. Komise striktně odmítá neřízený evoluční proces. Kardinál toto tvrzení opírá o homilii Benedikta XVI. z roku 2005, kde je řečeno, že lidé nejsou náhodné produkty evoluce. Každý člověk je Bohem chtěný, Bohem milovaný a jedinečný. Zdůrazňuje, že imanentní Bůh je přítomen v přírodě.

Kardinál Ch. Schönborn tedy v článku objasňuje postoj církve k pojmu evoluce, evolučním teoriím, neodarwinismu a uvádí správné chápání Boha Stvořitele, Boží prozřetelnosti a Boží imanence.

2.2 Následná diskuse v New York Times o článku kardinála Ch. Schönborna *Finding Design in Nature (Najít plán v přírodě)*

Tyto vysvětlující postoje kardinála Ch. Schönborna k pojmu evoluce, rozpoutaly na stránkách New York Times živou diskusi. Již 9. července 2005 reagují Cornelia Deanová a Laurie Goodsteinová svým článkem *Leading Cardinal Redefines Church's View on Evolution*.⁹ A vysvětlují pozici jednotlivých protistran a uvádí jednotlivé reakce na článek Ch. Schönborna např. Mr. Rylanda a Mr. Bruce Chapmana.

⁹ DEAN Cornelia, GOODSTEIN Laurie: Leading Cardinal Redefines Church's View on Evolution, in: New York Times (9.7.2005), <http://www.nytimes.com/2005/07/09/science/09cardinal.html?scp=3&sq=christoph%20schonborn&st=cse> (4.2.2011).

Další článek vychází již 11. července 2005 s titulkem *A Guiding Hand in Evolution?*¹⁰ od Christophera Wanjeka. Autor článku reaguje na to, že kardinál Ch. Schönborn tím, že chtěl vysvětlit špatnou interpretaci evoluce z neoficiálního dopisu Jana Pavla II., nechtěně povzbudil kreacionisty a zastánce inteligentního designu.

Na tuto diskusi reaguje 20. srpna 2005, v článku *A Catholic Professor on Evolution and Theology: To Understand One, It Helps To Understand the Other*¹¹ (od Petra Steinfelsa), profesor teologie John F. Haught, který konstatuje, že církev nezměnila svůj postoj k evoluci, nicméně říká, že je to překážka v dialogu vědy a náboženství.

Další reakce na článek Ch. Schönborna vychází 2. října 2005 pod názvem *For the Anti-Evolutionists, Hope in High Places*¹² od Georga Johnsona. Autor poukazuje na shodný postoj papeže a dalajlámy v tvrzení, že nejsme produktem čiré náhody.

Ian Fisher a Cornelia Deanová vydávají 19. ledna 2006 článek *In 'Design' vs Darwinismus, Darwin Wins Point in Rome*.¹³ Reagují na rozhodnutí soudce Johna E. Jonese v Pelsynvánii o inteligentním designu. Tato teorie nesmí být vyučována jako vědecká alternativa k evoluční teorii. V tomto článku opět dochází ke konfrontaci zastánců inteligentního designu a zastánců evoluce z řad katolíků.

K tématu se Ian Fisher opět vrací 2. září 2006 v článku *Professor-Turned-Pope Leads a Seminar on Evolution*,¹⁴ kdy se koná seminář v Papežském paláci. Konání tohoto semináře opět rozpoutává debatu o postojích jednotlivých protistran.

A další reakce přichází 12. dubna 2007 v článku *About Creation, Pope Melds Faith With Science*¹⁵ od Iana Fishera. Z článku lze vyčíst jasné stanovisko papeže Benedikta XVI., že věda jakkoli je cenná, neměla by vyloučit Boha.

¹⁰ WANJEK Christopher: *A Guiding Hand in Evolution?*, in: New York Times (11.7.2005), <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9503E0DE1430F932A25754C0A9639C8B63&scp=19&sq=christoph%20schonborn&st=cse> (4.2.2011).

¹¹ STEINFELS Peter: *A Catholic Professor on Evolution and Theology: To Understand One, It Helps To Understand the Other*, in: New York Times (20.8.2005), <http://www.nytimes.com/2005/08/20/national/20beliefs.html?scp=12&sq=christoph%20schonborn&st=cse> (4.2.2011).

¹² JOHNSON George: *For the Anti-Evolutionists, Hope in High Places*, in: New York Times (2.10.2005), <http://www.nytimes.com/2005/10/02/weekinreview/02johnson.html?scp=41&sq=christoph%20schonborn&st=cse> (4.2.2011).

¹³ FISHER Ian, DEAN Cornelia: *In 'Design' vs. Darwinismus, Darwin Wins Point in Rome*, in: New York Times (19.1.2006), <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9507E7D9153FF93AA25752C0A9609C8B63&scp=9&sq=christoph%20schonborn&st=cse> (4.2.2011).

¹⁴ FISHER Ian: *Professor-Turned-Pope Leads a Seminar on Evolution*, in: New York Times (19.1.2006), <http://www.nytimes.com/2006/09/02/world/europe/02vatican.html?scp=48&sq=christoph%20schonborn&st=cse> (4.2.2011).

¹⁵ FISHER Ian: *About Creation, Pope Melds Faith With Science*, in: New York Times (12.4.2007), <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9B0DE7DA123FF931A25757C0A9619C8B63&scp=23&sq=christoph%20schonborn&st=cse> (4.2.2011).

Další polemika vznikla dne 25. října 2009 v článku *LETTERS; The Fact of Evolution*¹⁶, kde Nicholas Wade ostře kritizuje Richarda Dawkinse, který má absurdně odmítavý postoj k víře. V článku jsou uvedeny další reakce na tuto kritiku.

2.3 Ohlas českých autorů na polemiku v New York Times

V českých teologických periodikách a hlavně v časopise *Universum*, autoři pohotově reagovali na toto téma. Uvádím některé z nich¹⁷. V roce 2005 Karel Beneš reaguje článkem *Kardinál Schönborn o evoluci – proč?*¹⁸. Dalšími autory, kteří reagují na vzniklou polemiku jsou: Vladislav Běhal v člancích: *Jak vznikl život?*¹⁹ a *Darwinismus nebo inteligentní plán?*²⁰, Jan Bednář v člancích *O polemikách mezi evolucionisty a zastánci inteligentního plánu*²¹ a *Ještě jeden komentář k ID*²², Václav Hořejší se svým článkem *Inteligentní plán versus věda*²³, David Peroutka s článkem *Křesťanský evolucionismus*²⁴ a Jiří Vácha s článkem *Proč se přírodovědci posmívají „inteligentnímu plánu“?*²⁵.

Od počátku devadesátých let 20. století, po pádu komunistického režimu a marxistické ideologie, teologové v české republice živě diskutují o tomto tématu v teologických periodikách.²⁶ Situace v našem státě je však velmi odlišná od situace v USA, kde většinu populace tvoří věřící lidé. V naší společnosti převládá ateismus a ve školách se učí Darwinova teorie, jako jediná možná vývojová teorie. Diskuse ve veřejných denících, zda Bůh je Stvořitel a jak působí ve stvoření, je proto bezpředmětná.

¹⁶ *LETTERS; The Fact of Evolution*, in: *New York Times* (25.10.2009) <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9C07E2DA1131F936A15753C1A96F9C8B63&scp=12&sq=christoph%20schonborn&st=cse> (4.2.2011).

¹⁷ Ostatní publikace uvádím v bibliografii.

¹⁸ BENEŠ Karel: *Kardinál Schönborn o evoluci – proč?*, in: *Universum* 4 (2005) 34–35.

¹⁹ BĚHAL Vladislav: *Jak vznikl život?*, in: *Universum* 4 (2005) 30–35.

²⁰ BĚHAL Vladislav: *Darwinismus nebo inteligentní plán?*, in: *Universum* 1 (2008) 36–38.

²¹ BEDNÁŘ Jan: *O polemikách mezi evolucionisty a zastánci inteligentního plánu*, in: *Universum* 1 (2008) 39–40.

²² BEDNÁŘ Jan: *Ještě jeden komentář k ID*, in: *Universum* 2 (2008) 40–41.

²³ HOŘEJŠÍ Václav: *Inteligentní plán versus věda*, in: *Universum* 2 (2008) 37–38.

²⁴ PEROUTKA David: *Křesťanský evolucionismus*, in: *Universum* 3 (2005) 33–35.

²⁵ VÁCHA Jiří: *Proč se přírodovědci posmívají „inteligentnímu plánu“?*, in: *Universum* 1 (2008) 32–35.

²⁶ Viz. Bibliografie.

3 Kniha kardinála Ch. Schönborna *Ziel oder Zufall? (Záměr nebo náhoda?)* – z formálního hlediska

Třetí kapitola popisuje strukturu, okolnosti vzniku a vydání knihy (3.1) a její teologické zaměření (3.2).

3.1 Struktura knihy, okolnosti vzniku knihy a její vydání

Kniha *Ziel oder Zufall? (Záměr nebo náhoda?)* vznikla, na základě těchto polemik a kardinál Ch. Schönborn věnoval jednu část svých katechezí tomuto tématu, aby vyjasnil správné chápání evoluce a stvoření.

V devíti kapitolách představuje kardinál Ch. Schönborn katolickou víru v Boha-Stvořitele a křesťanské chápání stvoření.

První kapitola se zabývá problémy, před kterými dnes stojí teologie stvoření, vztahem mezi teologií a přírodními vědami, mezi vírou a věděním. Kardinál Ch. Schönborn se zamýšlí, zda je rozumné mluvit o stvořeném světě a věřit ve Stvořitele.

Druhá kapitola vyjmenovává základní linie teologie stvoření. Dále pak rozebírá pojem počátek, a co znamená křesťanská víra ve Stvořitele.

Ve třetí kapitole se autor zaměřuje na rozmanitost stvoření a křesťanský pohled na tuto rozmanitost. Rozmanitost druhů, přiměla Ch. Darwina a také mnohé další, před a po něm, k výzkumu a vytváření různých vývojových teorií.

Čtvrtá kapitola je věnována pokračujícímu stvoření (*creatio continua*) a Boží prozřetelnosti.

V páté kapitole přichází na řadu jiná stránka Boží prozřetelnosti. Kardinál Ch. Schönborn se kriticky dotazuje na víru, na utrpení, bezpráví a naznačuje směry odpovědí.

Obsahem šesté kapitoly je stvoření člověka jako vrcholu stvoření. Zamýšlí se také, jakým způsobem jsou lidé součástí přírody a zda jsou nad ni pozvednuti.

Téma sedmé kapitoly se zabývá otázkou, co má Ježíš Kristus společného se stvořením a také je zde představena teologická teorie vývoje od Teilharda de Chardina.

Osmá kapitola vysvětluje, co znamená Boží příkaz, aby si člověk podmanil zemi. Podle čeho se má člověk správně řídit a jak má chápat odpovědnost za stvoření.

Poslední devátá kapitola se ohlíží ještě jednou zpět na dialog teologie a vědy, teologie stvoření a evoluční teorie, a pokouší se o výklad vývoje společnosti.²⁷

²⁷ Srov. SCHÖNBORN: *Ziel oder Zufall?*, op. cit., 13–15.

3.2 Teologické zaměření knihy

Úkolem katecheze je posílit víru. Vídeňský arcibiskup kardinál Ch. Schönborn, jako teolog, vědomě zastává pozici víry a zabývá se otázkami, které přicházejí z přírodních věd. Nesnaží se popírat výsledky přírodních věd, ale mnohem více vychází z toho, co zdůraznil II. vatikánský koncil, totiž že teologie a přírodní vědy si navzájem neodporují (srov. *Gaudium et Spes* 36,2), protože oba přístupy jsou moudrými přístupy ke skutečnosti. Zdůrazňuje, že konflikt může nastat tehdy, když se překročí hranice své vlastní vědy. V tomto smyslu kardinál Ch. Schönborn rozlišuje mezi přírodními vědami, které se zabývají vývojem života (evolucí) a mezi ideologií (evolucionismem) vycházejícího z evoluční teorie.²⁸

²⁸ Srov. SCHÖNBORN: Ziel oder Zufall?, op. cit., 13.

Druhá část

Stvoření a evoluce podle kardinála Christoha Schönborna

Stvoření nebo evoluce? Jde o důležitou otázku, rozhodující o budoucnosti víry ve Stvořitele, který určuje etickou orientaci ve vysoce technicky organizované civilizaci. Je nalezení odpovědi na tuto otázku jednoduché nebo náročné? Odpověď však nemůže být nalezena v rozporu víry a vědění, náboženství a vědy, nýbrž pouze ve společném snažení, myšlení, bádání a také víry. Neboť věda je konkrétní uskutečnění prvního Božího příkazu člověku: „Podmaňte si zemi.“ Proto musí odpovědnost za stvoření být také výzvou pro přírodovědecké pochopení sebe sama.

Při důkladnějším pohledu se ukazuje, že musíme stále znovu překonávat své představy, abychom pronikli do tajemství stvoření, ale také abychom se mu přiblížili rozumem. Kardinála Christoph Schönborn ve svých katechezích intenzivně hledá odpovědi na tyto otázky a v pěti kapitolách [Víra a poznání (4), Teologie stvoření (5), Kristus – cíl stvoření (6), Svět stvořený pro člověka (7), Člověk a zodpovědnost za stvořený svět (8)] je uspořádáno jeho hledání pravdy v otázce evoluce a stvoření.

4 VÍRA A POZNÁNÍ

Patří k mýtům naší doby, že vztah mezi církví a vědou je špatný, že víra a věda žijí odjakživa v jakémsi trvalém konfliktu. Církev je považována za velkou brzdu a věda za mocnou osvoboditelku. Víra ve stvoření a přírodovědecký přístup se však mohou doplňovat, aniž by si odporovaly. Ti, kdo se ptají a hledají, slouží dobré věci, neboť není pro vědu nic horšího, než zákaz otázek a zákaz hledání, a proto se čtvrtá kapitola zabývá pochopením víry (4.1), vztahem víry a vědy (4.2, 4.3) a lidského rozumu (4.4).

4.1 Víra

Na první straně Bible stojí psáno: „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi“ (Gn 1,1). Věřit v Boha Stvořitele, věřit tomu, že On stvořil nebe a zemi, tím začíná vyznání víry. Je to základ, na němž spočívají další základní pravdy křesťanské víry, že Ježíš Kristus je Spasitel, že existuje Duch svatý, že je zde církev svatá a věčný život.²⁹ Katechismus katolické církve klade důraz na zásadní význam víry ve stvoření: „Katecheze o stvoření má

²⁹ Srov. SCHÖNBORN Christoph: Ziel oder Zufall? Schöpfung und Evolution aus der Sicht eines vernünftigen Glaubens, Freiburg im Breisgau: Herder Verlag, 2007, 18.

zásadní význam. Týká se samých základů lidského i křesťanského života. Otázky o původu a o konci života jsou rozhodující pro smysluplnost a cíl našeho života i našeho jednání.³⁰

4.1.1 Víra a rozumové poznání

Křesťanská víra trvá na tom, že Stvořitel, může být také poznán. Kdyby byla víra ve Stvořitele úplně bez rozumového poznání, bez možnosti vhledu, co znamená věřit ve Stvořitele, pak by takováto víra byla nelidská. Církev po právu vždy odmítala takovýto *fideismus*, slepou víru.³¹ Ve Starém zákoně v knize Moudrosti je text o poznání světa: „Vskutku nicotní jsou od přírody všichni lidé, kterým nebylo dáno znát Boha. Ze všeho dobrého, co mají před očima, nedokázali poznat toho, který je, a z pohledu na dílo nerozpoznali Tvůrce. Ale oheň, vítr nebo rychlý mrak, hvězdný kruh, dravé vodstvo nebo nebeská světla považovali za světovládne bohy. Jestliže unesení jejich krásou je pokládali za bohy, tím spíše měli poznat, oč lepší je jejich Pán, neboť on, té krásy Prapůvodce, vše stvořil. Jestliže žasli nad jejich mocí a působením, měli z nich pochopit, oč je mocnější ten, kdo je uspořádal. Neboť z velikosti a krásy tvorů může být srovnáním poznán původce jejich bytí. Ale ovšem, zasluhují malou výtku: zřejmě bloudí při hledání Boha a ve snaze ho nalézt. Zabývají se totiž jeho dílem a zkoumají je, ale spoléhají na svůj zrak, neboť je krásné, co vidí. Nelze je však omluvit, neboť jestliže dokázali tolik poznat, že byli schopni probádat svět, jak to, že nenašli hned Pána těchto věcí?“ (Mdr 13,1–9)³² Tento klasický text je jedním z podkladů pro přesvědčení, kterým I. vatikánský koncil upevňuje výrazné učení víry, že člověk je schopen pomocí světla svého rozumu rozeznat, že existuje Stvořitel, který řídí svět.³³

4.1.2 Zbožšťování světa a znehodnocení světa

Bible vyčítá pohanům, těm, kteří neuctívají pravého Boha, že si zbožstili svět přírody, a že za přírodou a jejími jevy hledají magické síly. Ze souhvězdí, z ohně, světla a vzduchu dělají bohy. V tomto smyslu je Bible první objasňovatelkou, jistým způsobem odčarovává svět a zbavuje svět mýtů a bohů.³⁴

Zatímco pohanská antika svět z velké části zbožšťovala, jiný filosofický protiproud v době nastupujícího křesťanství, tzv. gnóze, svět znehodnocovala. Svět, především materie, je podle gnóze produktem nehody. Není ničím dobrým, není ničím chtěným, ale

³⁰ Katechismus katolické církve, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, 282.

³¹ SCHÖNBORN: Zeil oder Zufall?, op. cit., 20.

³² Bible, Praha: Česká biblická společnost, 2005, 901.

³³ Srov. SCHÖNBORN: Ziel oder Zufall?, op. cit., 21.

³⁴ Tamtéž 21.

něco nuceného. Tento pohled gnóze byl křesťanstvím striktně odmítnut. Křesťanství zdůrazňuje, že také materie je stvořená, že je dobrá a smysluplná.³⁵

4.1.3 Bůh je Stvořitel

Bůh tvoří z ničeho, *ex nihilo*. Největším pohoršením pro antiku byla víra, že Bůh tvoří z ničeho, *ex nihilo*.³⁶ Toto tvrzení je dnes v celé debatě o stvoření a evoluci klíčovou otázkou. Nemáme žádný pojem, žádnou představu, co to znamená, že Bůh je Stvořitel. Neboť vše, co známe, jsou jenom přeměny. Stvoření z ničeho, suverénní stvořitelství čin, jak ho dosvědčuje bible, je něco jedinečného.³⁷

Bůh tvoří absolutně svobodně, nic ho k tomu nenutí. Stvoření není nějaký doplněk pro něj. To má nesmírné následky pro naše chápání světa i nás samých. Proto, že Bůh tvořil ve své suverénní svobodě, dal svým stvořeným pravou samostatnost. Stvoření jsou sami sebou, mají své vlastní bytí a působení, svou darovanou autonomií. Obdrželi nejen bytí zde, ale také ducha, vůli a svobodu.³⁸

4.1.4 Kreacionismus

Velmi často se v polemice nerozlišuje víra ve stvoření a kreacionismus. Věřit v Boha Stvořitele, ale není identické s tím, o co se pokoušejí některé křesťanské kruhy. Šest dní stvoření, o nichž je řeč v první kapitole knihy Genesis, chápou na způsob protokolární zprávy jako šest chronologicky za sebou jdoucích dnů. Všechny prostředky, i vědeckými, se pokoušejí dokázat stáří Země, tedy asi 6000 let. Takovým pokusům, brát Bibli doslovně, jako kdyby se zde podávala přírodovědecká fakta, se říká fundamentalismus.³⁹ Katolické stanovisko ke kreacionismu je odmítavé. Svatý Tomáš Akvinský říká, že křesťanská víra se nesmí bránit takovými argumenty, které by křesťanství zesměšňovaly a odporují rozumu.⁴⁰

³⁵ Srov. tamtéž 22–23.

³⁶ Srov. tamtéž 23.

³⁷ Srov. tamtéž 23–24.

³⁸ Srov. tamtéž 49–50.

³⁹ Srov. tamtéž 38.

⁴⁰ Srov. tamtéž 39.

4.2 Věda a víra

Bez odstranění bohů by nebyl možný vznik moderní vědy. Víra, že svět je stvořený, že není božský, že je konečný a také by vůbec nemusel být, teprve tato víra umožnila, že svět se vším, co na něm je, je studován. Kniha Moudrosti říká: „Ale ty jsi všechno uspořádal s mírou, počtem a váhou“ (Mdr 11, 20).⁴¹ „To je základ každého přírodovědeckého zkoumání skutečnosti. Za všemi věcmi tohoto světa však stojí stvořitelův rozum, který všechno převyšuje.“⁴² Víra v Boha Stvořitele nepřekáží, naopak. Bůh napsal tuto knihu a dal člověku rozum, aby ji mohl rozluštit. Napsal ji písmem, které jistě není lehké dešifrovat, ale je to možné. Veškerá práce vědce je objevování řádu, zákonů a souvislostí v této knize stvoření, kterou napsal Bůh.⁴³

4.3 Konflikt mezi vědou a vírou

Konflikty mohou vzniknout nedorozuměním, neboť po grandiózních úspěších přírodních věd, dochází stále znovu k překračování hranice. Vzniká dojem, že za mocného pokroku přírodních věd, náboženství musí opouštět stále více území. Stále více oblastí, které byly dříve vykládány primitivně nadpřirozeně, mohou být nyní vykládány přirozeně, což ovšem většinou znamená, návrat k čistě materiálním příčinám. Bůh se pak objevuje jako nadbytečná hypotéza.⁴⁴

Karel Rahner se vyjádřil, že teologie a věda se v zásadě nemohou dostat do rozporu, protože jsou obě od samého počátku rozdílné svou předmětnou oblastí a svou metodou. Nemusí se dostat do rozporu, ale musejí se dotýkat, aniž by si odporovaly. Jestliže je pravda, že Stvořitel své dílo stále nese, udržuje a obnovuje, jestliže všechno to nové, jež se vyskytuje ve stvoření, pocházelo a pochází z Jeho stvořitelského plánu, pak zde musí existovat styčné body se skutečností, která je předmětem přírodních věd.⁴⁵

Dva příklady mají vyjadřovat základní přesvědčení církve, že víra a věda si v principu neodporují. I. vatikánský koncil říká: „I když je víra nad rozumem, nikdy nemůže být opravdový rozpor mezi vírou a rozumem. Poněvadž tentýž Bůh, který zjevuje tajemství a sděluje víru, vložil také do lidského ducha světlo rozumu; tento Bůh nemůže ani popřít sám sebe, ani pravda nemůže odporovat pravdě.“⁴⁶ Z toho logicky vyplývá, že

⁴¹ Srov. tamtéž 22.

⁴² Tamtéž 22.

⁴³ Srov. tamtéž 24–25.

⁴⁴ Srov. tamtéž 27.

⁴⁵ Srov. tamtéž 78.

⁴⁶ KKC, čl. 159.

ani církev ani věda nesmí mít strach z pravdy. Pravda nás osvobozuje, neboť Ježíš říká „Poznáte pravdu a pravda vás učiní svobodnými“ (J 8,32).⁴⁷

Druhý citát je z II. vatikánského koncilu, kde je vysvětlováno: „Když se tedy provádí metodické bádání ve všech vědních oborech, skutečně vědecky a podle mravních zásad, nebude nikdy ve skutečném rozporu s vírou, protože věci světské i věci víry pocházejí od jednoho a téhož Boha. Kdo se snaží pokorně a vytrvale zkoumat tajemství skutečnosti, ten je, třeba i nevědomky, jakoby veden Bohem, který udržuje všechny věci a působí, že jsou to, co jsou.“⁴⁸

4.3.1 Darwinova evoluční teorie

Když Charles Darwin roku 1859 uveřejnil své dílo *On The Origin of Species (O původu druhů)*, byl nalezen mechanismus, který vysvětluje samostatný vývoj rostlin a zvířat, aniž by k tomu potřeboval Stvořitele. Jak Ch. Darwin sám říká, šlo o to, najít teorii, která by při vývoji druhů, od nižších k vyšším, nevyžadovala nové, vždycky dokonalejší způsoby tvoření, ale která si vystačí s náhodnými variacemi a přežitím nejsilnějšího.⁴⁹ Slavná věta, zakončující druhé vydání *On The Origin of Species*, nechává Stvořiteli sice ještě nějaký prostor, ale je velmi zredukovaný: „Je vskutku něco vznešeného v koncepci, že Stvořitel vdechl počátek veškerého života, který nás obklopuje, jen do nemnoha nebo dokonce jen do jedné jediné formy, a že zatímco se naše Země pohybuje v kruhu vlivem gravitační síly, vzniklo z tak prostého začátku, bezpočet těch nejkrásnějších a nejroztodivnějších forem a ještě stále vznikají.“⁵⁰ Toto stvořitelské pojetí se vyskytuje v *deismu*. Podle něj stojí na začátku jeden stvořitelský čin. Od tohoto prvotního vdechu se život vyvíjel podle zákonů. Ch. Darwin se pokusil toto stvořitelské pojetí objevit, popsat a formulovat. Zde už není třeba žádných Božích zásahů.⁵¹ Od tohoto pojetí už není názorově daleko k *metodickému ateismu*, úplnému vyloučení Božího zásahu.⁵²

4.4 Lidský rozum a víra

Aby víra ve stvoření a učení evoluce byly správně chápány, je třeba zprostředkování rozumu, filosofie a uvažování. Plně se shoduje s rozumem, přijmout smysluplnost ve vývoji přírody. Rozum říká, že plán a řád, smysl a cíl tady jsou. Hodiny nevznikly náhodou a natož živý organismus rostliny, zvířete nebo dokonce člověka. Proto

⁴⁷ Srov. SCHÖNBORN: Ziel oder Zufall?, op. cit., 26.

⁴⁸ KKC, čl. 159.

⁴⁹ Srov. tamtéž 28.

⁵⁰ Tamtéž 29.

⁵¹ Srov. tamtéž 29.

⁵² Srov. tamtéž 45.

se vyplatí žasnout, protože úžas je začátkem filosofie.⁵³ V Písmu nacházíme slova: „Vždyť to, co lze o Bohu poznat, je jim přístupné, Bůh jim to přece odhalil. Jeho věčnou moc a božství, které jsou neviditelné, lze totiž od stvoření světa vidět, když lidé přemýšlejí o jeho díle“ (Řím 1,19-20).

4.4.1 Inteligentní plán (Intelligent design⁵⁴)

Ve všech dosavadních vývodech šlo vždy o zprostředkující roli rozumu. Je to rozum, cílevědomost, plán, účel, design, rozeznávané v přírodě a to stále ve větším měřítku. Je nerozumné všechno vztahovat na bezcílý neplánovaný průběh náhodných změn a přirozené selekce.⁵⁵ Agresivita, s jakou se postupuje proti americké skupině vědců, která se věnuje tématu inteligentního plánu, nemá mnoho společného s vědou. Člověk může jejich metodický přístup kritizovat. Ale otázka po původu evidentního inteligentního plánu v živé přírodě je plně legitimní, ba dokonce patří k člověku a k jeho rozumu.⁵⁶

⁵³ Srov. SCHÖNBORN: Ziel oder Zufall?, op. cit., 34.

⁵⁴ Zastánci inteligentního plánu (Intelligent design) zastávají názor, že složitost biologických organismů, je důkaz Stvořitele.

⁵⁵ Srov. SCHÖNBORN: Ziel oder Zufall?, op. cit., 171.

⁵⁶ Srov. tamtéž 172.

5 TEOLOGIE STVOŘENÍ

V Katechismu katolické církve je vyjádřena katolická nauka o stvoření a obsahuje čtyři základní prvky:

Absolutní počátek (5.1): Učení o stvoření praví, že existuje absolutní začátek. „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi“ (Gn 1,1). A tento absolutní začátek je svobodným, suverénním ustanovením bytí z ničeho.

Rozmanitost stvoření (5.2): Ke křesťanskému učení o stvoření patří, že stvoření jsou rozličná. Bůh stvořil „rozmanité druhy živočichů“ (Gn 1, 21, Gn 1,25).

Creatio continua (5.3): Věříme nejen v absolutní počátek, ale také v udržování stvoření. Bůh drží všechno, co stvořil v bytí. To je Jeho neustávající stvořitelské dílo, které teologie nazývá *creatio continua*, pokračující stvořitelské působení.

Boží prozřetelnost (5.4): Ke stvoření patří také řízení. Bůh ustanovil stvoření nejen na počátku, ale řídí ho a vede své dílo k cíli. Božská prozřetelnost je tedy součástí stvoření.⁵⁷

5.1 Absolutní počátek a čas

Dnes je teorie o velkém třesku Big Bang všeobecně uznávána jako vědecká teorie o počátku vesmíru. Velký třesk znamená, že universum má začátek a bude mít konec. Čas a prostor vznikají velkým třeskem. Existují jen uvnitř kosmu a s ním.⁵⁸ Stvořitelské myšlení říká, že Bůh netvoří v čase. Stvoření není časový akt, nýbrž vytváří čas. Je věčný a stvoření se děje v Božím „ted“⁵⁹. V Listu Židům se píše „On nese všechno svým mocným slovem (Žd 1,3). Kdyby Bůh stvoření jen na jeden jediný okamžik pustil, pak by se ihned propadlo zpátky do nicoty, ze které je povolal.“⁵⁹

5.1.1 Tři nesprávné interpretace působení Boha Stvořitele

Bůh jako první příčina: První a nejčastější nesprávnou interpretací je, že Bůh je chápán jako první příčina všech příčin. Bůh však nestojí takříkajíc na začátku dlouhého řetězu příčin.⁶⁰ Jeho tvoření se neděje bodově, jednou tady, jednou tam.⁶¹

Bůh pouze příležitostně intervenuje: Věříme ve Stvořitele, který není jen nějakou příčinou vedle nějakých jiných příčin a který příležitostně intervenuje. Bůh je ve vztahu ke

⁵⁷ Srov. tamtéž 39–40.

⁵⁸ Srov. tamtéž 42.

⁵⁹ Srov. tamtéž 48–49.

⁶⁰ Srov. tamtéž 44.

⁶¹ Srov. tamtéž 49.

svému stvoření transcendentní. Bůh řekl a bylo. Všechno, co je, vděčí tomuto slovu, tomuto stvořitelskému aktu Boha.⁶²

Bůh pouze obměňuje: Všechno, co ve světě pozorujeme, každá tvůrčí činnost je pohyb a obměna toho stávajícího. Lidé mohou se všemi svými schopnostmi jen obměňovat stávající. Podle většiny stvořitelských mýtů, bohové tvoří tím, že přeměňují to stávající. Bůh však neobměňuje nic stávajícího. Jen Bůh, se kterým se setkáváme v Bibli, je Stvořitelem.⁶³

5.1.2 Čtyři nesprávné interpretace náhledu na stvořený svět

Emanační náhled praví, že svět je výron Boha, část z Boha, a to nepatrné hodnoty, odpad, nižší forma Boha.

Panteistický náhled vidí všechno v Bohu a jako Boha. Bůh je prý ve všem, ale takovým způsobem, že všechno je Bůh, také strom a zvíře.

Monistický náhled říká, že existuje jen jedna substance, jedna bytost a to Bůh, a všechno ostatní prý vůbec neexistuje, nebo je to Bůh.

Tato tři pojetí, která se dnes vyskytují v esoterické literatuře, vypadají věrohodně, a proto mohou snadno zmást. Je v nich však základní chyba. Mají za následek, že Bůh už pak není Bohem transcendentním a tvorové nejsou už autonomní, nýbrž jsou částí Boha.⁶⁴

Čtvrtým nesprávným náhledem je evolucionismus, kde je pro člověka obtížné akceptovat vlastní bytí tvorů. Všechno se rozplývá v proudu evoluce a nic nemá stálost. Jestliže je vše jen produktem náhody, pak nemůže tvorům náležet zvláštní důstojnost.⁶⁵

5.2 Rozmanitost stvoření

I řekl Bůh: „Hemžete se vody živočišnou havětí a létavci létejte nad zemí pod nebeskou klenbou! I stvořil Bůh veliké netvory a rozmanité druhy všelijakých hbitých živočichů, jimiž se zahemžily vody, stvořil i rozmanité druhy všelijakých okřídlených létavců. Viděl, že to je dobré. A Bůh jim požehnal: „Plodte a množte se a naplňte vody v mořích. Létavci nechtě se rozmnoží na zemi.“ Byl večer a bylo jitro, den pátý. I řekl Bůh: „Vydej země rozmanité druhy živočichů, dobytek, plazy a rozmanité druhy zemské zvěře!“ A stalo se tak. Bůh učinil rozmanité druhy zemské zvěře i rozmanité druhy dobytka a rozmanité druhy všelijakých zeměplazů. Viděl, že je to dobré. I řekl Bůh: „Učiňme člověka, aby byl naším obrazem podle naší podoby. Ať lidé panují nad mořskými rybami a nad nebeským ptactvem, nad zvířaty a nad celou zemí i nad každým plazem plazícím se

⁶² Srov. tamtéž 45.

⁶³ Srov. tamtéž 47.

⁶⁴ Srov. tamtéž 50.

⁶⁵ Srov. tamtéž 51.

po zemi. Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil“ (Gn 1, 20–27).

5.2.1 Neměnnost druhů a proměnlivost druhů

Celá staletí bylo rozšířeno přesvědčení, že druhy jsou neměnné a každý byl stvořen Bohem. V 19. století se rozšířila myšlenka o proměnlivosti druhů, podle níž se různé druhy vyvinuly poznenáhlu a vždy výše. Na konci Úvodu k *On The Origin of Species* shrnuje Ch. Darwin jádro své teorie v přesvědčení, že druhy nejsou neměnné a žijící rody jsou potomky jiného, většinou už zaniklého rodu, a že přirozený výběr byl tím nejdůležitějším prostředkem, pokud ne jediným.⁶⁶

5.2.2 Sedm biblických tezí

Přírodovědecký způsob vysvětlení vzniku druhů není jediným přístupem ke skutečnosti. Vždy musí být zdůrazňováno, že jsou různé přístupy ke skutečnosti: filozofický, umělecký, religiózní a přírodovědecký. Žádný z nich není méně skutečný než ten druhý, neboť jsou to přístupy k té samé skutečnosti. Bible sice neposkytuje teorii o vývoji druhů, ale můžeme z ní definovat důležité skutečnosti.⁶⁷

5.2.2.1 Stvoření

Všechno, co je, bylo stvořeno. To je první základní výpověď Bible o skutečnosti. Nic z toho, co je, se samo nestvořilo. Dnes se v přírodních vědách hodně diskutuje, zda a do jaké míry existuje něco jako sebeorganizace. Ale ze sebe samého nevzchází ani bytí ani působení. Slovo apoštola Pavla, „Máš něco, co bys nebyl dostal?“ (1 K 4,7), směřované k člověku, platí pro stvoření obecně. To je první pravda, kterou Bible dosvědčuje. A tato pravda je principiálně přístupná rozumu.⁶⁸

5.2.2.2 Rozmanitost stvoření v biblickém pojetí

Tato mnohotvárnost je dobrá, Bohem chtěná a odpovídá vůli Stvořitele. Žádné stvoření nemůže zrcadlit Boha samo. Je jich potřeba celé množství, aby byla znázorněna Boží plnost. Rozmanitost stvoření je mnohotvárným výrazem Boží dobroty. To má zásadní význam, neboť stvoření jsou z pohledu stvořitelského myšlení, všechna dobrá. Každé stvoření, ať hvězda nebo kámen, ať bylina nebo strom, ať zvíře nebo člověk, mají svou hodnotu, tak jako i své vlastní působení. Víra ve stvoření zakládá zásadně pozitivní pohled na stvoření a na všechny jeho manifestace.⁶⁹

⁶⁶ Srov. tamtéž 54.

⁶⁷ Srov. tamtéž 58.

⁶⁸ Srov. tamtéž 59.

⁶⁹ Srov. tamtéž 62.

V dějinách myšlení jsou v otázce rozmanitosti ještě dva směry, které docházejí ke zcela odlišným výsledkům. Existuje myšlenková tradice, která říká, že mnohost je známkou nehody. Původně byla jenom jednota, která byla rozbita. Jako v nějaké kaskádě se Jednota rozložila na rozmanité. Tuto myšlenkovou tradici lze najít především v neoplatonismu a v tzv. gnózi, ale i dnes je velmi rozšířena. Rozmanitost je pro tuto myšlenkovou tradici znamením odpadu a dekadence. V této myšlenkové tradici platí vždy, že je třeba se z rozmanitosti vrátit zpět k jednotě.⁷⁰

Existuje jiný způsob náhledu, který se stal skrze evolucionismus velmi populárním. Celková mnohotvárnost všeho živého je podle evolucionismu nikoliv výrazem nějaké vůle, stvořitelského plánu, ale je výsledkem hry náhody a nutnosti. Skrze náhodné změny a jejich šance na přežití v boji, vzniká veliká mnohotvárnost, která se ve všech možných koutech světa vyvíjí.⁷¹ Ch. Darwin však sám ve svém díle říká: „Jak to, že se každá geologická formace a každá vrstva nehemží mezičlánky? Geologie nám v žádném případě neukazuje na nepřetržitý řetěz organického života, a to je snad nejvážnější námitka proti mé teorii, jaká může být vznesena.“ Je zde řeč o slavném *missing links*, chybějících mezičláncích. Jestliže je pravda, že se všechno vyvinulo z jediného prvního zárodku, pak by musely být přece četné mezistupně. Slavný filosof a teoretik vědy Karl Popper řekl: „Ani Ch. Darwin ani žádný darwinista doposud nedodali žádné efektivní kausální vysvětlení, tj. žádné přírodovědecké vysvětlení adaptace jednotlivého organismu nebo orgánu. Bylo pouze ukázáno, že je to teoreticky možné.“⁷²

5.2.2.3 Řízená rozmanitost

Podle biblické zprávy o stvoření platí, že mnohotvárnost je řízená. Rozlišujeme dvě velké říše, rostlinnou a živočišnou. V Bibli se zcela jasně rozlišuje mezi bylinou a stromem na jedné straně a mezi hemžením živočichů ve vodě, ptáků na nebi a zvířat všeho druhu na straně druhé, až k člověku. Rostlina, zvíře, člověk – tyto tři říše jsou podstatně odlišné.⁷³ „Když spolu s Bibli říkáme, že Bůh stvořil člověka ke svému obrazu a podobě, tak zároveň říkáme, že udělal něco podstatně nového, jiného než co je v rostlinném či zvířecím světě, i když všechny tři jsou spolu hluboce příbuzné.“⁷⁴

⁷⁰ Srov. tamtéž 59–60.

⁷¹ Srov. tamtéž 69.

⁷² Srov. tamtéž 66.

⁷³ Srov. tamtéž 63–65.

⁷⁴ Tamtéž 65.

5.2.2.4 Zhodnocování druhů

V badatelských kruzích se hovoří o zhodnocování druhů, nejdříve vznikl rostlinný svět, pak živočišný a pak člověk. Vzestup od bylin ke stromům, od tvorů hemžících se ve vodě, k ptákům a zemským živočichům, až k člověku. Evoluční teorie předpokládá také zhodnocování druhů. Od prvoků, přes ryby, plazy, zvířata, opice, až k člověku. Časem stále více přibývá biologická rozmanitost a člověk stojí na konci této vzestupné škály. Tato cesta je účelová a evoluční teorie má potíže s vysvětlením této cílenosti.⁷⁵

5.2.2.5 Stvořitel a přirozené příčiny

Přirozené příčiny jsou výrazem stvořitelského jednání. Každý vděčí za své osobní bytí Stvořiteli, který ho ze své vlastní vůle povolal k životu. A přesto je k tomu nepostradatelnou podmínkou, aby nás zplodili rodiče. Zde vidíme, jak přirozené příčiny souvisí s Božím působením. Stvořitel daruje tvorům nejen bytí, ale také působení. Jeho tvorové se stávají spolutvůrci tím, že jim dává zákony, síly a schopnost vlastního působení. V tom je bezpochyby velikost biblicko-křesťanského myšlení.⁷⁶

5.2.2.6 Společný původ skrze Stvořitele

Všichni tvorové jsou mezi sebou spojeni skrze Stvořitele, z jehož ruky všichni vzešli. Také člověk je jenom stvoření, to má společné s mouchou a s vodou. Novodobá filozofie, počínaje René Descartem, radikálně odděluje člověka od zbytku přírody, a staví člověka, jako duchovní bytost, do protikladu k přírodě. S Ch. Darwinem se člověk dostává zase zpátky do přírody. Darwinistický model je silně formován základním pocitem, že my všichni jsme spojeni s celým stvořením. Ch. Darwin mluví o společném původu, který vytváří neviditelné pouto, které všichni přírodovědci nevědomky hledali. Ale krok špatným směrem je v tom, že je nedocněna jedinečnost člověka.⁷⁷

5.2.2.7 Cíl stvoření – poznání a chvála Stvořitele

Skrze člověka může stvoření dojít k poznání svého Stvořitele. Stvoření má totiž svůj cíl. Člověk může Boha poznat a chválit. Katechismus katolické církve říká: „Svět byl stvořen ke slávě Boží“ (KKC 293).⁷⁸

Jedním z podnětných odpůrců ideologického darwinismu byl velký švýcarský zoolog Adolf Portmann. Co se týče jeho pozorování, s Darwinem v mnohém souhlasil, ale vytýká mu „bludnou účelovost darwinismu.“ Vždyť živý svět je plný krásy bez účelovosti.

⁷⁵ Srov. tamtéž 66–67.

⁷⁶ Srov. tamtéž 68–69.

⁷⁷ Srov. tamtéž 69–70.

⁷⁸ Srov. tamtéž 70.

Tato bezúčelná krása, tyto nádherné vzory nedávají užitek, ale jsou prostou manifestací krásy a nezištně se dávají. Jejich význam chápeme pouze tehdy, když se na stvoření podíváme z hlediska jeho cíle, chválit Stvořitele.⁷⁹

5.3 Creatio continua (pokračující stvořitelské působení)

„Věřit ve stvoření jako v aktuální, nyní probíhající událost, je nejen smysluplné, nýbrž i předpokladem k tomu, aby věda měla smysluplný základ.“⁸⁰

5.3.1 Nesprávná interpretace creatio continua a tři přístupy k poznání creatio continua

„Často se vyskytuje představa, že aktuální stvoření znamená, že Bůh snad musí na svém stvoření dodatečně seřizovat a opravovat. Jestliže budeme působení Stvořitele chápat jako nějaký způsob dodělávky, pak lze pochopit, že ho budeme chtít dosazovat jen tam, kde jsou ještě mezery ve vědění. Jen jako výpomoc v nouzi pro oblasti, do nichž přírodovědecké vědění ještě nedosahuje.“⁸¹

První přístup k poznání *creatio continua* je spojen s modlitbou, druhý je spojen s krásou stvoření, která se stává přístupem ke Stvořiteli. Ten třetí je přístupem existenciálním, a hraje hlavní roli při zvěstování Ježíše. Je to víra v Boží Prozřetelnost, ne v nějakou abstraktní prozřetelnost, nýbrž ve zcela konkrétní. Ježíš učí své učedníky, aby se absolutně spoléhali na tuto zcela konkrétní péči, jdoucí do nejmenších detailů, protože křesťanská víra v Boží prozřetelnost není jen obecná, ale především konkrétní.⁸²

5.3.2 Tři kroky k pochopení creatio continua

K správnému pochopení *creatio continua* je třeba postupovat přes filosofickou úvahu kontingence, pochopení života jako daru, a radosti Stvořitele z mnohotvárnosti.

5.3.2.1 Filozofická úvaha kontingence

Prvním krokem je filozofická úvaha kontingence, která je pro náš život existenčně důležitá. V myšlení máme jednu jistotu: Všechno materiální, co můžeme pozorovat, tu kdysi nebylo. Co kdysi nebylo, zase jednou zanikne. Nic z toho, co hmotně existuje, tady není nutně. Filozofie to nazývá kontingencí, nenutností našeho života. Co jednou vzniklo, však nemá svou existenci samo ze sebe a je ve své existenci labilní. Toto udržování v bytí, nazývá filozofie a teologie, pokračující stvoření. Bůh drží všechno, co je, v bytí a bez tohoto působení Boha by to nebylo. Síla, která drží všechno v bytí, nemůže být jen

⁷⁹ Srov. tamtéž 70–71.

⁸⁰ Tamtéž 79.

⁸¹ Tamtéž 83.

⁸² Srov. tamtéž 79–80.

materiální silou, protože by musela být také zase něčím držena. Musí to být síla absolutní, nadčasová a nekonečná. Tyto vlastnosti jsou charakteristické pro Boha. Tuto sílu nazýváme *creatio continua*, pokračující stvořitelské působení, které nejnvtirněji udržuje svět pohromadě, protože kdyby Bůh nechal stvoření být, pak by vrátilo zpátky do svého původního stavu, do nicoty.

Z toho vyplývá další myšlenka. Nejen „bytí všech věcí“ je drženo silou Stvořitele, ale také „působení všech věcí“ je udržováno silou Stvořitele. Neboť také působení všech věcí je kontingentní (nenutné), mohlo by to být také jinak. Věci sice působí a také veškeré působení nesou, ale Bůh působí, jak říká sv. Pavel „všechno ve všech“ (1 Kor 12,6). Pak rozumíme listu Židům. „On nese všecko svým mocným slovem“ (Žd 1,3).⁸³

5.3.2.2 Život jako dar a důstojnost člověka

Náš svět je svět vznikání a na této cestě vznikání dochází k vyvstávání opravdu nového. Aby na naší planetě mohl vzniknout život, byla nutná celá řada předpokladů, bez nichž by žádný život nebyl možný. Ale tyto předpoklady byly jen podmínkami, aby život vznikl. Nejsou stvořitelskou příčinou života. Ale to nové (dar života) v procesu vznikání světa z nich není odvoditelné. Ke vzniku života je skutečně potřebný stvořitelský Boží akt, božské jiskry „Bud' a ono bylo“ (Gn 1,1). Toto působení Boha však přírodovědecký výzkum na své rovině nepotká. Výzkum pouze zkouší vždy přesněji a komplexněji vystihnout podmínky, které jsou k životu nutné. Tyto podmínky k životu jsou však pouze spolupříčiny, ale nejsou tvůrci života.⁸⁴

Pokud jde o vznik nového člověka, jde o nejvyšší případ vzájemnosti mezi tvořivými podmínkami a božským stvořitelským aktem. Jestliže je pravda, že každý člověk je jedinečný, pak to nemůže znamenat jen genetickou jedinečnost a jde mnohem více o jedinečnost osoby, která je vyjádřena v důstojnosti lidské osoby.⁸⁵

5.3.2.3 Neuvěřitelně bohatá rozmanitost

Čím lépe je příroda prozkoumána, tím více sílí dojem, že je tu nějaká rozhazovačná radost z mnohotvarého, krásného, ale také bizarního, strašného, nebezpečného, co zdánlivě nevyplývá z žádné účelové racionality. Stvořitel má prostě radost ze hry této mnohotvárnosti. Účel a krása jdou spolu, ruku v ruce.⁸⁶

⁸³ Srov. tamtéž 83–86.

⁸⁴ Srov. tamtéž 86–87.

⁸⁵ Srov. tamtéž 88–89.

⁸⁶ Srov. tamtéž 90–91.

5.4 Boží prozřetelnost a utrpení světa

Odpověď na otázku po původu utrpení a jeho vztahu k Boží dobrotě, nemůže být v žádném případě ukvapená. Svátý Augustin našel odpověď po dlouhém hledání u Toho, který sám zvítězil nad zlem, hříchem a smrtí (KKC 385).⁸⁷ Odpověď velké křesťanské myšlenkové tradice je hluboká a promyšlená a nalézáme jí v Katechismu katolické církve.⁸⁸ Staleté křesťanské zkušenosti ukazují, že čím hlouběji vstupujeme do nekonečného tajemství Boha, tím živější je společenstvím s Kristem, Spasitelem. Čím upřímnější je důvěrná blízkost s Duchem svatým, tím zřetelněji vystupuje chápání zla ve světě. A čím více se ztrácí vnímavost pro Boha, tím také pohasíná chápání zla.⁸⁹ Rozum chce pochopit, jak je to na světě se zlem.

Nejčastější námitkou proti Stvořiteli a jeho prozřetelnosti je, proč Bůh nestvořil dokonalý svět, tak aby v něm nebylo nic zlého. Vychází z té domněnky, že jestliže Bůh stvořil svět, mohl jej stvořit jen zcela dokonalý a každý nedostatek svědčí proti existenci Stvořitele a jeho inteligentního plánu. Otázkou je, zda Bůh musel stvořit svět dokonale a bez chyb.⁹⁰ Stvoření má začátek a vývoj, který vyúsťuje v cíl. Stvořitel také uvedl do pohybu cestu, na které se svět ještě nachází a jejíž cíl ještě není dosažen. Katechismus proto konstatuje, že dokud stvoření ještě nedospělo k završení, existuje s fyzickým dobrem tedy také fyzické zlo.⁹¹

5.4.1 Tři kroky k pochopení fyzického zla

Metafyzický základ: Na začátku je třeba určitý způsob metafyzického náhledu. Základní teze zní: „Všechno, co je, je dobré, protože to je“. Zde následuje důležité upřesnění víry: „Bůh dal všemu své bytí“. To ale neznamená, že všechno, co je, je nejlepší možné. Bůh mohl stvořit také lepší svět.⁹²

Všechno je ohraničené: Bůh tvoří svět, to znamená, růst a vývoj se vším jeho tápáním, pokusy, neúspěchy, boji, jeho nepochopitelným plýtváním a s jeho vedlejšími následky, jak šťastnými tak nešťastnými. Všemmu tvorstvu je nezaměnitelně vlastní jejich působení, které do nich bylo vloženo Stvořitelem, a které je nechává vyrůstat ze sebe a působit. Žádný tvor však nemůže plně vyjádřit Stvořitele. I kdyby svět byl ještě mnohem lepší a dokonalejší, přece jen by se nikdy nepřiblížil Boží kráse. Zůstává vždycky

⁸⁷ Srov. tamtéž 99–100.

⁸⁸ KKC, čl. 309–311.

⁸⁹ Srov. SCHÖNBORN: Ziel oder Zufall?, op. cit., 100.

⁹⁰ Srov. tamtéž 101–102.

⁹¹ Srov. tamtéž 102–103.

⁹² Srov. tamtéž 103.

odleskem velikosti Stvořitele⁹³

Smysl zla: Uvědomujeme si, že stvoření je dobré, ale nedokonalé. Otázkou je, proč je tolik nesmyslného ničení a krutosti. Přírodní katastrofy jako zemětřesení, sopečné erupce a přílivové vlny, dávají stále znovu najevo, jak může být příroda násilnická a ničitelská. Bible ví o tom, že veškeré tvorstvo až podnes společně sténá a pracuje k porodu (Ř 8,22). Tvorstvo bylo vydáno marnosti (Ř 8,20) a je také poznamenáno zlem. Zdá se, jako kdyby zlá moc v něm získala převahu. Ale tvorstvo dostalo příslibení, že bude vysvobozeno z otroctví zániku a uvedeno do svobody a slávy dětí Božích (Ř 8,21).⁹⁴ Zlo je velké, strašné a nelze ho vysvětlit a odstranit vysvětlováním. Ale dobro je přesto vždycky větší a mocnější. Zlo je, ve všech jeho formách, vždy nedostatek dobra, je to defekt, který může být velký a strašný, ale nakonec není větší než dobro.⁹⁵ Vždycky existovali lidé, kteří žili věrohodnou odpověď. Matka Tereza byla příkladem takové žijící odpovědi na výzvu utrpení a zla ve světě.⁹⁶ Vždyť chudí nebo postižení mají totéž lidství a tutéž důstojnost jako já. Kolik lásky přišlo touto bolestivou cestou do světa. Je to živá výzva pro každého člověka.⁹⁷

⁹³ Srov. tamtéž 105.

⁹⁴ Srov. tamtéž 110.

⁹⁵ Srov. tamtéž 109.

⁹⁶ Srov. tamtéž 101.

⁹⁷ Srov. tamtéž 109.

6 KRISTUS – CÍL STVOŘENÍ

V první kapitole listu Koloským je Kristus viděn v kosmických rozměrech. „A budete děkovat Otcí, který vás připravil k účasti na dědictví svatých ve světle. On nás vysvobodil z moci tmy a přenesl do království svého milovaného Syna. V něm máme vykoupení a odpuštění hříchů. On je obraz Boha neviditelného, prvorozený všeho stvoření, neboť v něm bylo stvořeno všechno na nebi i na zemi – svět viditelný i neviditelný; jak nebeské trůny, tak i panstva, vlády a mocnosti – a všechno je stvořeno skrze něho a pro něho. On předchází všechno, všechno v něm spočívá (6.1), on je hlavou těla – totiž církve. On je počátek, prvorozený z mrtvých – takže je to on, jenž má prvenství ve všem. Plnost sama se rozhodla v něm přebývat, aby skrze něho a v něm bylo smířeno všechno (6.2), co jest, jak na zemi, tak v nebesích – protože smíření přinesla jeho oběť na kříži“ (Ko 1,12–20).

6.1 Kristus – Stvořitel světa a Udržovatel světa

Význam Krista je vždy naznačen trojím způsobem, skrze Něho, s Ním a v Něm. Vesmír a církve jsou od začátku stejným způsobem v Něm plánovány a založeny, skrze něj uskutečněny. Je to vize budící nadšení, která sjednocuje vesmír a církve pod jednu hlavu. Kristus je nazírán jako hlava a počátek, který zahrnuje a řídí všechno, viditelné i neviditelné, všechno na zemi a všechno na nebi. Na začátku Listu Efezským je Kristus viděn jako ten, skrze něhož Bůh uskutečňuje svůj plán, neboť přivede všechno na nebi i na zemi k jednotě v Kristu (Ef 1,10). V Listu Židům: „Mnohokrát a mnohými způsoby mluvil Bůh k otcům ústy proroků; v tomto posledním čase k nám promluvil ve svém Synu, jehož ustanovil dědicem všeho a skrze něhož stvořil i věky, On, odlesk Boží slávy a výraz Boží podstaty, nese všecko svým mocným slovem. Když dokonal očištění od hříchů, usedl po pravici Božího majestátu na výsostech a stal se o to vznešenějším než andělé, oč je převyšuje jménem, které mu bylo dáno“ (Žd 1,1–4). Také v těchto slovech nalézáme tři dimenze, které byly vysloveny v hymnu Koloským, Boží Syn je počátek, střed a cíl univerza.⁹⁸

Tajemství vzniku lidského pokolení má také základní význam v myšlení, učení a životě velkého papeže Jana Pavla II. Jeho první encyklika *Redemptor hominis* začíná pohledem na vtělení. Zdůrazňuje, že Vysvoboditel lidí, Ježíš Kristus, je středem kosmu a dějin. Tímto spásonosným činem, tak jak ho Bůh v lásce povolal, dosáhly dějiny lidstva svého vrcholu. Bůh vstoupil do dějin lidstva. Jako člověk se stal subjektem těchto dějin, jedním z miliard a zároveň jako Jediný. Tím, že se stal člověkem, dal Bůh lidskému životu rozměr, který zamýšlel dát mu od začátku. Udělal to neodvolatelným způsobem, jako plod

⁹⁸ Srov. tamtéž 140–141.

Jeho věčné lásky, Jeho milosrdenství a Jeho božské svobody. A v takové štědrosti, jak je to možné, tváří v tvář dědičné vině v dlouhé historii hříchů lidstva, tváří v tvář omylům našeho chápání, bloudění naší vůle a srdce.⁹⁹

6.3 Kristus – Spasitel světa

Mesiáš, Kristus je naděje židovského národa. Žádný jiný národ tak hluboce nepřijal a neuchovával přesvědčení o stvoření světa a člověka. Žádný jiný národ nebyl tak hluboce přesvědčen o moudrosti a rozumnosti Stvořitelova díla. Ale také žádný jiný lid neměl tak realistický pohled na moc zla a ďábla, která často porušuje svět a dějiny a hrozí, že zničí Boží dílo. Jen na pozadí tohoto střízlivého a přece nadějeplného porozumění dějinám, lze objasnit, proč mohlo dojít k takové explozi naděje skrze Ježíše Krista.¹⁰⁰

Utrpení a smrt zřetelně mluví proti Stvořiteli, který své dílo měl stvořit s milujícím záměrem a z milující vůle. Zkušenost prvotní církve byla ovšem jiná: „On nás vysvobodil z moci tmy a přenesl do království svého milovaného Syna“ (Ko 1,13). Zmrtvýchvstáním Krista bylo dosaženo vykoupení z moci tmy. On je „prvorozený z mrtvých“ (Kol 1,18) a v Něk je nové stvoření (2 K 5,17). Hymnická jsou proto také Pavlova slova o důsledcích vzkříšení: „A když pomíjitelné obleče nepomíjitelnost a smrtelné nesmrtelnost, pak se naplní, co je psáno: Smrt je pohlcena, Bůh zvítězil! Kde je, smrti, tvé vítězství? Kde je, smrti, tvá zbraň? Chvála buď Bohu, který nám dává vítězství skrze našeho Pána Ježíše Krista!“ (1 K 15,54-55,57).¹⁰¹ Tento křesťanský pohled neodděluje naději od utrpení, ale vidí kosmos a kříž spolu pohromadě. Kříž je podle něj, strom života, na kterém život odstranil smrt, a láska odstranila zlo. Inteligentní plán kosmu, o němž papež Benedikt XVI. mluví, je plán lásky.¹⁰² „V Něk našel Pavel nezvratitelnou jistotu, že Jeho láska vítězí.“¹⁰³

Poznat Krista znamená především, být poznán jím samým. Setkat se s ním znamená být jím nalezen. Kristus sám s celou svou existencí, s jeho životem a utrpením je jedinou opravdu nosnou odpovědí na tísnivou záhadu zla ve světě. Jen v něm nalézají neklidné srdce klid. On sám mohl dát utrpení, neúspěchu, ztroskotání a smrti, netušenou hodnotu.¹⁰⁴

⁹⁹ Srov. tamtéž 135–136.

¹⁰⁰ Srov. tamtéž 142.

¹⁰¹ Srov. tamtéž 143.

¹⁰² Srov. tamtéž 144.

¹⁰³ Tamtéž 144.

¹⁰⁴ Srov. tamtéž 147.

7 SVĚT STVOŘENÝ PRO ČLOVĚKA

II. vatikánský koncil říká: Věřící i nevěřící téměř jednomyslně soudí, že všechno na světě má být zaměřeno k člověku jako svému středu a vyvrcholení (GS 12).¹⁰⁵ Sedmá kapitola zkoumá, jak věda narušuje tento pohled (7.1), dále představuje dva aspekty křesťanského pohledu na člověka (7.2) a nahlíží na vztah evoluční etiky a zodpovědnosti (7.3).

7.1 Tři převratné poznatky vědy

Stalo se zvykem mluvit o třech velkých ranách, kterých se lidstvu dostalo skrze vědu. Trojím způsobem byl člověk zpochybněn jakožto koruna stvoření. První rána přišla z Krakova od Kopernika (Země není centrem vesmíru), druhá z Londýna od Ch. Darwina (lidé pocházejí ze zvířecí říše) a třetí rána přišla z Vídně od Sigmunda Freuda (s analýzou naší psychiky).¹⁰⁶

7.1.1 Postavení země ve vesmíru

Země byla ze středu vesmíru posunuta na oběžnou dráhu kolem Slunce, někam na okraj jedné galaxie. „Od té doby, co se zjistilo, že Země není středem, že Slunce se kolem ní neotáčí nýbrž naopak, byla také hluboce otřesena víra v centrální postavení člověka.“¹⁰⁷ Naše Země je ve vesmíru jen zrnkem prachu. Ale stále zřetelněji vychází na světlo, jak nezměrně privilegovaná je tato planeta, jak život na této planetě, je případem neuvěřitelné nepravděpodobnosti. Země není středem vesmíru, ale my žijeme na obdivuhodně privilegované planetě. A my lidé jsme jediné bytosti na této planetě, které to rozpoznávají a mohou vědět stále více a více podivuhodných věcí.¹⁰⁸

7.1.2 Darwinova evoluční teorie

Člověk vzešel z říše zvířat. Člověk jako bytost obdařená duchem není shledána ve velkém světě živých ničím radikálně novým. Vzešel jakýmsi spojitým způsobem, takže tedy mezi zvířetem a člověkem není žádná podstatná diskontinuita, žádný metafyzický rozdíl. Pravda, jsme částí přírody, vloženi do velkého vývojového procesu světa. Ale my o tom víme a můžeme naše místo v tomto vývoji objevovat, reflektovat a vyvozovat z toho důsledky, odpovědné nebo neodpovědné, ale s jedinečnou svobodou.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Srov. tamtéž 111.

¹⁰⁶ Srov. tamtéž 111–112.

¹⁰⁷ Tamtéž 118.

¹⁰⁸ Srov. tamtéž 131.

¹⁰⁹ Srov. tamtéž 114.

7.1.3 Pudy a analýza psychiky

Duše člověka byla shozena ze své duchovní výšiny a byla odhalena jako maska zakrývající nevědomé pudy. Člověka neurčuje duch, ale libido. Pravda, řídíme se také instinkty a jsme určováni pudy, a přesto se nad tím můžeme zamýšlet. Nadto jsme povinni se nad své pudy pozvednout a zacházet s nimi odpovědně. Vědění nás má učinit pokornějšími, vděčnějšími a vědomými si své odpovědnosti.¹¹⁰

Církev učí, že duši bezprostředně tvoří Bůh. Tento výrok pochází od PIA XII z encykliky *Humani generis*. Papež zdůrazňuje, že pojetí, že lidské tělo má původ v již existující živé materii, není v rozporu s vírou. Lidská duše nemůže být naproti tomu produktem evoluce a nezplodili ji rodiče. Je bezprostředně stvořena Bohem (KKC 366). Toto učení církve je konkrétním uplatněním biblického učení o zvláštním stvoření člověka, jako jediného tvora k Božímu obrazu (Gn 1,26). Člověk byl vzat ze země a z ní byl Bohem zformován, ale živou bytostí, člověkem, se stal teprve, když do něj Bůh vdechl život (Gn 2,7). Se všemi živočichy je spojen pozemským původem, ale teprve skrze svou duši vdechnutou Bohem, je člověkem. To mu propůjčuje nezaměnitelnou důstojnost, ale také jeho ojedinělou odpovědnost, která ho vyzdvihuje nad všechny ostatní živé tvory a zároveň ho ustanovuje jejich pastýřem.¹¹¹ II. vatikánský koncil slavnostně potvrdil vysoké postavení člověka: „Člověk jediný tvor na Zemi, kterého Bůh chtěl pro něho samého“ (GS 24). Člověk je centrem a vrcholem stvoření. Všechno je stvořeno pro něj a kvůli němu. Mluví pro to jeho tělesná a duševní převaha (řeč, rozum, vzpřímené držení těla), stejně jako jeho zvláštní obdařenost Boží přízní. To vyzdvihuje člověka jako jediného ze všech tvorů k jedinečnosti, k důstojnosti člověka s lidskými právy.¹¹²

7.2 Dva aspekty křesťanského pohledu

V celých dějinách myšlení se vyskytují výkyvy v náhledu na člověka a jeho postavení v přírodě. Buď se zpochybňuje mimořádnost postavení člověka a vrací člověka zpátky do přírody, nebo člověka vyzdvihují a izolují jej od zbytku přírody. Křesťanský pohled naproti tomu přináší oba aspekty vyváženým způsobem.¹¹³

7.2.1 Člověk je součástí přírody

„Člověk je částí celku, to je základní argument od antiky až po dnešek. Ponořen do proudu života, není člověk ničím jiným, než jsou ostatní tvorové. Žádný duch, žádná síla,

¹¹⁰ Srov. tamtéž 114.

¹¹¹ Srov. tamtéž 130–131.

¹¹² Srov. tamtéž 118.

¹¹³ Srov. tamtéž 110–120.

žádné zvláštní povolání ho z toho nevyzdvihují.¹¹⁴ Patří k podivuhodným stránkám naší pozemské existence, že my jako lidé jsme příbuzní se všemi tvory. Sdílíme s nimi tytéž zákony hmoty, tytéž stavební kameny života. Nemáme žádný jiný životní prostor než všichni ostatní živočichové. Vše živé a člověk, je ponořeno do gigantického procesu vývoje kosmu jako celku.¹¹⁵

7.2.2 Rozdíl mezi člověkem a zvířetem

Specifikum člověka na rozdíl od zvířete je schopnost být objektivní, schopnost překračovat rámec bezprostředních životních zájmů a potřeb. Možnost vnímat sama sebe a ostatní. Já nejen cítím, ale mohu také své pocity pozorovat, věcně se jich dotýkat a zpracovávat je. Nejsem pouze ponořený do svého světa, ale mohu se na něj podívat, měnit ho a porovnávat ho. Mohu o něm a o sobě samém přemýšlet.¹¹⁶

7.3 Evoluční etika a zodpovědnost

Evoluční teorie chce lidskou schopnost poznání odvozovat jen z přínosu k přizpůsobení a přežití. Tak to dělá evoluční etika, která chce etické chování vysvětlovat jen jako evoluční nutnost. Že se tyto pokusy nemohou podařit, se dostatečně ukázalo mnohokrát. K myšlení je potřeba mozek, ale mozek neprodukuje myšlení. Stejně tak nelze odvodit ducha z materie, i když naše duchovní funkce potřebují rámec materiálních podmínek.¹¹⁷

Člověk může potlačit otázku ducha a rozumu a pít se jen po materiálních příčinách a vztazích. Ale toto metodologické omezení je duchovní rozhodnutí. Je možné jen u svobodných subjektů. Nemá smysl mluvit o etice a odpovědnosti, pokud neexistuje duch, duše, rozum a svobodná vůle. Geny nepřebírají žádnou odpovědnost. Vždyť je nikdo nestaví před soud, když produkují rakovinné buňky. A ani zvířata nelze povolat k zodpovědnosti. Jen lidé nesou zodpovědnost a jsou pro své činy vyzýváni ke skládání účtů.¹¹⁸

¹¹⁴ Tamtéž 121.

¹¹⁵ Srov. tamtéž 123–124.

¹¹⁶ Srov. tamtéž 126.

¹¹⁷ Srov. tamtéž 127.

¹¹⁸ Srov. tamtéž 127

8 ČLOVĚK A ZODPOVĚDNOST ZA STVOŘENÝ SVĚT

V knize Genesis je psáno: „Bůh jim požehnal [muži a ženě] a řekl jim: Plod'te a množte se a naplňte zemi. Podmaňte ji a panujte nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem, nade vším živým, co se na zemi hýbe“ (Gn 1,28). Proto se osmá kapitola zabývá vládnutím člověka nad světem (8.1) a jeho vztahu k řádu stvoření (8.2). Velká část osmé kapitoly je věnována darwinismu (8.3.1) a ideologiím vycházejících z darwinismu (8.3).

8.1 Vládnutí člověka nad světem

Před 2500 lety, když se ustálil text knihy Genesis, bylo přelidnění daleko mimo obzor, takže autoři neměli žádný důvod před ním varovat. V popředí stály starosti o dostatek potomstva a o obyvatelné prostředí. Neexistovala hororová vize přelidnění a ideologie růstu.¹¹⁹

V Genesis 1,28 jsou dva předpoklady, které jsou v dnešní době velmi důležité. Prvním předpokladem, pro příkaz podmanit si zemi, je stvoření člověka jako muže a ženy. Je psáno: „, I řekl Bůh: Učiňme člověka, aby byl naším obrazem podle naší podoby. Ať lidé panují nad mořskými rybami a nad nebeským ptactvem, nad zvířaty a nad celou zemí i nad každým plazem plazícím se po zemi. Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil“ (Gn 1,26-27). Člověk je od samého počátku nahlížen jako společenství, oni budou vládnout. Ale oni nejsou anonymní lidstvo, nýbrž v konkrétní podobě, ve které existuje lidská rodina, jako muž a žena. Stvoření k Jeho obrazu mají podíl na Jeho vládě nad světem.¹²⁰

Za druhé by mělo být vysvětleno, co se míní slovem podmanit. Způsob lidské správy světa je bezpodmínečná svrchovanost. Hebrejské slovo míní vždy jednání, ve kterém člověk využívá své síly s podřízeností. Tak je lidstvo jakožto obraz Boha vybaveno schopností a zmocněno disponovat světem. Jasně a jednoznačně to říká Žalm 8 ve své chvále: „Svěřuješ mu vládu nad dílem svých rukou, všechno pod nohy mu kladeš“ (Ž 8,7). Všechno, co žije na zemi, v moři a ve vzduchu, je člověku podřízeno, ale existují dvě upřesnění. Za prvé mají všichni lidé vládnout společně, ne jen několik málo a mají od Boha svěřený úkol spravovat stvoření, uzpůsobovat ho a disponovat jím. Z toho se odvozuje stěžejní princip katolické sociální nauky: „Dobra stvoření jsou určena všemu lidskému pokolení“ (KKC 2402). Za druhé je člověku svěřena vláda nad celým stvořením s výjimkou lidí., tedy ne nad ostatními lidmi. Jen člověk sám nemá být objektem podrobení.¹²¹

¹¹⁹ Srov. tamtéž 152–153.

¹²⁰ Srov. tamtéž 154.

¹²¹ Srov. tamtéž 154–155.

Papež Benedikt XVI. konstatoval ve svých mnichovských přednáškách roku 1981, že příkaz Stvořitele znamená, že lidé mají pečovat o svět jako o Boží stvoření v rytmu stvoření a podle logiky stvoření. Jde tedy o otázku, zda jsme jako správci stvoření schopni vnímat řeč stvoření a přijmout ji.¹²²

8.2 Člověk proti řádu stvoření

V dnešní době jsou v pocitech lidí ve dvou oblastech výhrady proti řádu stvoření. První oblastí je, nesprávné chápání mužství a ženství. Je předem dáno Stvořitelem, že člověk je stvořen jako muž a žena, a že je tak chtěn. Vlivem ducha doby je dnes těžké rozeznat, že být mužem a být ženou nevychází pouze z kulturních vlivů a z genetické náhody, nýbrž předně danosti bytí. Genetická hra a kulturní vlivy při tom samozřejmě hrají svou roli, ale ony však nedělají mužství a ženství. Mohou pouze ovlivňovat jejich výraz.¹²³

Druhou oblastí je ochrana zvířat. Katechismus katolické církve definuje vztah ke zvířatům: „Zvířata jsou Boží tvorové. Bůh je zahrnuje svou starostlivou péčí. Chválí ho a velebí ho už jen tím, že existují. I lidé k nim mají být laskaví (...). Bůh odevzdal zvířata do správy člověku, kterého stvořil ke svému obrazu. Je tedy oprávněné používat zvířat k zajištění výživy nebo k výrobě oděvů. Mohou být ochočována, aby pomáhala člověku v jeho pracích i v jeho zábavách. Lékařské a vědecké pokusy na zvířatech jsou mravně přijatelné, zůstávají-li v rozumných mezích a přispívají-li k léčení nebo k záchraně lidských životů. Odporuje lidské důstojnosti nechávat zvířata zbytečně trpět a bezohledně nakládat s jejich životem. Stejně tak je nedůstojné člověka utrácet pro zvířata sumy peněz, které by měly být přednostně určeny ke zmírnění lidské bídy. Zvířata je možno mít rád, ale nemají být předmětem takové lásky, jaká náleží jen lidem.“¹²⁴ Toto jsou morální upozornění odpovídající zcela rozumu a víře ve stvoření. Řád stvoření je nějakým způsobem převrácen, když jsou zvířata zahrnována luxusem, zatímco lidem je upíráno to nejnutnější. To neznamená, že láska ke zvířatům je něco špatného. Je však jen jeden *ordo caritatis*, řád lásky. Řád stvoření jasně ukazuje hierarchii vztahů.¹²⁵

¹²² Srov. tamtéž 155.

¹²³ Srov. tamtéž 156.

¹²⁴ KKC, čl. 2416–2418 .

¹²⁵ Srov. SCHÖNBORN: Ziel oder Zufall? 158.

8.3 Ideologie 19. a 20. století vycházející z darwinismu

„Dnes mnozí vidí v Božím příkazu ‚podmaňte si zemi‘ velké nebezpečí pro ekologickou a humánní budoucnost světa.“¹²⁶ Nová změna chápání tohoto příkazu byla už žádána v renesanci, kdy byl žádán nový druh vědění. Nehledala se odpověď na otázku, co věci jsou, co je jim vlastní a co vytváří jejich přirozenost (Božskou ideu), ale hledala se odpověď na otázku, co z nich můžeme udělat pro sebe. Tento nový přístup ke skutečnosti vyjadřuje René Descartes, který rozhodujícím způsobem ovlivnil novodobé vědecké myšlení a formuloval toto nové vědění následovně: „Je možné dosáhnout vědění, které má v tomto životě velký užitek. Namísto teoretické filozofie, kterou dnes vyučují scholastikové, můžeme nalézt praktickou filozofii, skrze niž poznáme chování ohně, vody, vzduchu, hvězd a nebe a všech ostatních těles, a tyto věci použijeme pro všechny účely, jimž mohou sloužit. Tak se staneme pány a vlastníky přírody“. Bylo třeba odstranit myšlenku na Stvořitele. Musela se z ní udělat postradatelná hypotéza. Šlo o to eliminovat řeč stvoření a poselství Stvořitele. Hledání Stvořitele a jeho příkazu, týkajícího se stvoření, bylo nutno vykládat jako nesmyslné.¹²⁷

8.3.1 Darwinismus jako světový názor

Charles Darwin sám, ale především jeho promotoři, kteří vytvořili takzvaný darwinismus, dali jeho teorii silně svetonázorový charakter. Darwinismus se stal alternativním stvořitelským příběhem, který ovšem žádného Stvořitele nepotřebuje, a oproti biblickému příběhu, je nesmírně přitažlivý svou vědeckostí. Dominuje jako příběh učebnicím, médiím, veřejné debatě a dostává se i do reklamy a karikatur. A vypráví se s přesvědčením, že má nárok říkat, jak to doopravdy bylo a je také předkládán jako dávno vědecky dokázaný.¹²⁸ Na začátku však bylo Slovo, ne náhoda. Existuje náhoda ve smyslu něčeho neplánovaného, ale to není ten velký stvořitelský princip, který by z ní ideologický darwinismus chtěl udělat.¹²⁹

8.3.2 Darwinismus jako základ marxismu

Dvě ideologie, marxismus a darwinismus, toto mocné vědění, oddělené od Stvořitele a stvoření, vedly v 19. a 20. století k dalekosáhlé destruktivní nadvládě.¹³⁰ Tyto ideologie uznávají jen celek, státní celek, stranu, rasu nebo třídu. Jedince považují jen za

¹²⁶ Tamtéž 160.

¹²⁷ Srov. tamtéž 160–162.

¹²⁸ Srov. tamtéž 175–176.

¹²⁹ Srov. tamtéž 177.

¹³⁰ Srov. tamtéž 162.

člena celku, za jeho součást, ale nepohlíží na něj jako na subjekt, a proto lidská práva a lidskou důstojnost podřídili celku.¹³¹

Mladý K. Marx napsal F. Engelsovi, že člověk je samostatný, teprve když stojí na vlastních nohou a na vlastních nohou stojí, když za své bytí vděčí sám sobě. Člověk, který žije z milosti někoho jiného, se považuje za závislé bytí. Když žije zcela z milosti někoho jiného, jestliže mu vděčí nejen za udržování svého života, ale ještě za to, že jeho život stvořil, takový život má nutně základ mimo sebe, protože to není z jeho vlastního působení. Nikomu jinému nevděčit, je předpoklad pro zmocnění k tomu, aby člověk byl sám sobě Stvořitelem. F. Engels po přečtení *On The Origin of Species* (od Charlese Darwina) píše nadšeně K. Marxovi, že zde byl nalezen vědecký základ pro jeho teorii uspořádání společnosti.¹³²

8.3.3 Darwinismus jako základ nacismu

Silný vliv darwinismu se projevil v pravicově zaměřeném materialismu. K němu se pojily rasové teorie, sociální darwinismus a kult silnějšího, který našel svůj nejstrašnější výraz v nacismu.¹³³ Žádný slušný člověk nechce žít ve společnosti, která funguje podle darwinistických zákonů, neboť darwinistická společnost vytváří fašistický stát.¹³⁴ Tato ideologie byla překonána a také marxistická utopie se zhroutila, protože nechtěla přiznat, že je řád stvoření, proti němuž nemůžeme beztrestně jednat.¹³⁵

8.3.4 Darwinismus jako základ světové ekonomiky

Mylný obraz člověka dal základ ideologii, která určuje dnešní ekonomiku (neoliberalismus), ovládnutí přírody jako pouhého materiálu naší vědecko-technické a hospodářské moci, oddělené od víry ve stvoření a odpovědnosti za stvoření.¹³⁶ V této ekonomické ideologii stále dominuje myšlení, které vidí svět jako produkt náhody a nutnosti. V učebnici neoklasické ekonomie a zvláště v pracích Friedricha von Hayeka, otce neoliberalismu, se interpretuje tržní mechanismus ekonomiky vycházející ze soutěže. Pouze ta určuje vývojový proces a vytřídění skrze trh a vychází z kultu silnějšího. Friedrich von Hayek považuje za ekonomiky žádoucí vysokou kvótu nezaměstnanosti, aby mohl zasahovat přirozený výběr. Hospodářská krize v Evropě je považována za chybějící schopnost přizpůsobit se šokům náhodné změny a přizpůsobení se.¹³⁷ „Hospodářsko-

¹³¹ Srov. tamtéž 122.

¹³² Srov. tamtéž 163.

¹³³ Srov. tamtéž 162.

¹³⁴ Srov. tamtéž 177.

¹³⁵ Srov. tamtéž 162.

¹³⁶ Srov. tamtéž 164.

¹³⁷ Srov. tamtéž 177–178.

politické důsledky těchto úvah jsou jasné: Hospodářská politika potřebuje jen vytvořit správné rámcové podmínky, aby selekční mechanismus trhu mohl správně fungovat. Tento způsob hospodářské politiky směřuje k tomu, aby se odboural evropský sociální model.¹³⁸

8.3.5 Darwinismus jako základ pedagogiky

Paradigmatem dnešního vzdělávání je přizpůsobení se z pohledu užitečnosti, především jako příprava na trh práce. Klíčové kompetence, jako mobilita a flexibilita mají vysoký kurs, zatímco základní linie katolické sociální nauky, že hospodářství je tu pro člověka a ne obráceně, upadá v zapomnění. Nehledí se na to, co se stane s těmi, kteří se nemohou přizpůsobit, kteří jsou příliš pomalí a málo chytří, kteří jsou bojácní, ostýchaví a nejistí, a kteří se nehodí do konkurenčního boje. Posunou se na okraj společnosti.¹³⁹

8.3.6 Darwinismus jako základ bioetiky

Ideologické střetnutí s materialistickým viděním světa je dnes ve velké oblasti bioetiky. Poukazuje se na pozitivní možnosti využití (nemoci mohou být vyléčeny, dětská přání splněna, sociální zlepšení dosaženo). Běžně však dochází k překračování etických hranic. Obrovské hospodářské zájmy, které většinou stojí za biotechnologiemi, často zabraňují otevřené a poctivé informovanosti o negativních důsledcích těchto metod. Křesťanský obraz člověka a zvláště učení katolické církve dnes brání nepodmíněnou důstojnost člověka od početí až do přirozené smrti. Odhodlaně, velmi často pod masivní kritikou, trvá katolická církev na tom, že existuje něco takového jako „řeč Stvořitele“ v přírodě, a proto existuje i mravně závazný řád stvoření, který zůstává vodítkem i v bioetických otázkách.¹⁴⁰

¹³⁸ Tamtéž 179.

¹³⁹ Srov. tamtéž 180.

¹⁴⁰ Srov. tamtéž 181–182.

ZÁVĚR

Závěrem můžeme bakalářskou práci shrnout tímto způsobem: První část práce poskytuje základní životopisná data kardinála Christopa Schönborna, úvod k celé problematice a prezentaci celku jeho teologického díla (1). První část pokračuje vysvětlením, jak se vídeňský arcibiskup dostal k rozpravě o evoluci a stvoření, jak se v polemice kriticky vypořádává s tendencemi, podle kterých by evoluční modely vysvětlující svět a život mohly znejistit křesťanskou víru ve stvoření (2). Následuje pak kapitola, v níž je představena kniha *Záměr nebo náhoda?* (z formálního hlediska): vysvětlují se okolnosti jejího vzniku a vydání, její cíle a struktura (3).

Druhá část práce je věnována analýze knihy kardinála Christopa Schönborna: *Ziel oder Zufall? Schöpfung und Evolution aus der Sicht eines vernünftigen Glaubens*, Freiburg im Breisgau: Herder Verlag 2007. Práce je rozdělena do pěti kapitol: Víra a poznání (4), Teologie stvoření (5), Kristus – cíl stvoření (6), Svět stvořený pro člověka (7), Člověk a zodpovědnost za stvořený svět (8). Kardinál Christoph Schönborn srovnává ve svých katechezích o evoluci a stvoření, rozumné a nerozumné pohledy na tuto problematiku a hledá rozdělující a spojující linie mezi vědou a vírou. Základní poznatky, které vyplývají z tohoto myšlenkového zkoumání kardinála Schönborna, se dají vyjádřit těmito tezemi:

Kapitola: VÍRA A POZNÁNÍ

- Víra: Věřit v Boha Stvořitele, věřit tomu, že On stvořil nebe a zemi, tím začíná vyznání víry. Je to základ, na němž spočívají další základní pravdy křesťanské víry.
- Víra a rozumové poznání: Křesťanská víra trvá na tom, že Stvořitel, může být také poznán.
- Bůh je Stvořitel: Bůh tvoří z ničeho, *ex nihilo* a zcela svobodě.
- Kreacionismus: Katolické stanovisko ke kreacionismu je odmítavé. Křesťanská víra se nesmí bránit argumenty, které by křesťanství zesměšňovaly a odporují rozumu.
- Konflikt mezi vědou a vírou: Teologie a věda se v zásadě nemohou dostat do rozporu, protože jsou obě od samého počátku rozdílné svou předmětnou oblastí a svou metodou, ale musejí se dotýkat, aniž by si odporovaly.
- Vztah církve k deismu, metodickému ateismu a evolucionismu: Katolické stanovisko k těmto směrům je odmítavé.
- Vztah k zastáncům inteligentního plánu (intelligent design): Katolické stanovisko k tomuto směru je váhavé.

Kapitola: TEOLOGIE STVOŘENÍ

- Absolutní počátek: Učení o stvoření praví, že existuje absolutní začátek.
„Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi“ (Gn 1,1). Absolutní začátek je svobodným, suverénním ustanovením bytí z ničeho.
Křesťanské učení odmítá Boha Stvořitele jako první příčinu, odmítá obraz Boha Stvořitele, který příležitostně intervenuje a odmítá obraz Boha, který obměňuje.
Katolické stanovisko k emanačnímu, panteistickému a monistickému pohledu na stvořený svět a evolucionismu, je odmítavé.
- Rozmanitost stvoření: Mnohotvárnost stvoření je dobrá, Bohem chtěná a odpovídá vůli Stvořitele.
Křesťanské učení odmítá rozmanitost chápanou gnózí a neoplatonismem (rozmanitost jako dekadence) a evolucionismem (rozmanitost jako výsledek náhody).
- Řízená rozmanitost: Podle biblické zprávy o stvoření platí, že mnohotvárnost je řízená (Gn 1, 20–27). V Bibli se jasně říká, že Bůh stvořil rozmanité rostliny, živočichy a člověka.
- Stvořitel a přirozené příčiny: Přirozené příčiny jsou výrazem stvořitelského jednání. Stvořitel tvorům daruje nejen bytí, ale také působení.
- Cíl stvoření: Člověk může Boha poznat a chválit. Katechismus katolické církve říká: „Svět byl stvořen ke slávě Boží“ (KKC 293).
- *Creatio continua* (pokračující stvořitelské působení): Věřit ve stvoření jako v aktuální, nyní probíhající událost, je nejen smysluplné, nýbrž i předpokladem k tomu, aby věda měla smysluplný základ. Křesťanská víra věří nejen v absolutní počátek, ale také v udržování stvoření. Bůh drží všechno, co stvořil.
- Boží prozřetelnost: Ke stvoření patří také řízení. Bůh ustanovil stvoření nejen na počátku, ale řídí ho a vede své dílo k cíli.
- Utrpení světa: Bible ví o tom, že veškeré tvorstvo až podnes společně sténá a pracuje k porodu (Ř 8,22). Tvorstvo bylo vydáno marnosti (Ř 8,20) a je také poznamenáno, zlem. Ale tvorstvo dostalo příslibení, že bude vysvobozeno z otroctví zániku a uvedeno do svobody a slávy dětí Božích (Ř 8,21).

Kapitola: KRISTUS – CÍL STVOŘENÍ

- Kristus – Stvořitel a Udržovatel světa: Kristus je obraz neviditelného Boha, prvorozený všeho stvoření, neboť v něm bylo stvořeno všechno na nebi i na zemi – svět viditelný i neviditelný a všechno je stvořeno skrze něho a pro něho. On předchází všechno, všechno v něm spočívá (Ko 1,15–17).
- Kristus – Spasitel světa: Kristus je počátek, prvorozený z mrtvých – takže je to on, jenž má prvenství ve všem. Plnost sama se rozhodla v něm přebývat, aby skrze něho a v něm bylo smířeno všechno, co jest, jak na zemi, tak v nebesích – protože smíření přinesla jeho obět' na kříži (Ko 1,18–20).

Kapitola: SVĚT STVOŘENÝ PRO ČLOVĚKA

- Člověk jako koruna stvoření: I řekl Bůh: Učiňme člověka, aby byl naším obrazem podle naší podoby (Gn 1,26). Člověk jako jediný tvor byl stvořen k Božímu obrazu. Se všemi živočichy je spojen pozemským původem, ale teprve skrze svou duši Bohem vdechnutou, je člověkem. Člověk je centrem a vrcholem stvoření. To vyzdvihuje člověka jako jediného ze všech tvorů, k jedinečnosti a k důstojnosti člověka s lidskými právy.

Kapitola: ČLOVĚK A ZODPOVĚDNOST ZA STVOŘENÝ SVĚT

- Vládnutí člověka nad světem: Bůh řekl: „Podmaňte ji a panujte nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem, nade vším živým, co se na zemi hýbe“ (Gn 1,28). Všechno, co žije na zemi, v moři a ve vzduchu, je člověku (muži a ženě) podřízeno, ale existují dvě upřesnění. Za prvé, všichni lidé mají společně od Boha svěřený úkol: spravovat stvoření, uzpůsobovat ho a disponovat jím. Za druhé, člověku je svěřena vláda nad celým stvořením, mimo lidi. Jen člověk sám nemá být objektem podrobení.
- Člověk proti řádu stvoření: Člověk se zpronevřuje řádu ve dvou oblastech, v nesprávném chápání mužství a ženství, a v nesprávném přístupu ke zvířatům, která jsou upřednostňována před trpícími lidmi.
- Ideologie vycházející z darwinismu: Ideologie (marxismus, nacismus) vycházející z darwinismu, odděleného od Stvořitele a stvoření, vedou k dalekosáhlé destruktivní nadvládě. Neblahé následky má darwinismus také v oblasti ekonomiky (neoliberalismus), pedagogiky (vzdělávání pouze z pohledu užitečnosti a výkonnosti) a bioetiky (potraty, eutanazie).

Naše poznání je často zatemněno a zkresleno omylem. To má nesmírné následky pro naše chápání světa i nás samých. Víra ve Stvořitele nezačíná tam, kde se ještě nic neví, ale tam, kde se ví už velmi mnoho. Ptáme se: Jaký je základ toho všeho? Jsou různé přístupy ke skutečnosti: filosofický, umělecký, religiózní a přírodovědecký, to musí být vždy zdůrazňováno. A proto přírodovědecký přístup není jediným přístupem ke skutečnosti. Přírodovědecká metoda pouze hledá přirozené příčiny a snaží se vysvětlit souvislosti. Toto metodické ohraničení je také základem jejího úspěchu. Nebezpečí ale spočívá v tom, že se zapomíná na hranice této metody, která pouze velmi přesně ukazuje určitý úzký segment poznání, ale neukazuje celou skutečnost. Ten, kdo chce nahradit Stvořitele evolucí, musí nevyhnutelně buď přisoudit evoluci mytickou stvořitelkou moc, nebo musí rezignovat na jakékoliv rozumné chápání. Bible sice neposkytuje teorii o vývoji druhů, ale vede nás k pravdě samé, k Stvořiteli.

Přestože kardinál Christoph Schönborn není odpůrcem evoluční teorie (odsuzuje evolucionismus jako světový názor) a je zastánce *creatio continua* (pokračujícího stvořitelského působení), musíme vytknout Darwinově evoluční teorii velké vědecké nedostatky. Neodpovídá na tři základní otázky: Jak došlo k přechodu od neživé hmoty k živému organismu? Jak došlo přeměně nebuněčné živé hmoty v buněčnou? Jak došlo k přechodu pouhého živočicha k inteligentnímu tvoru? Dalším velkým nedostatkem evoluční teorie jsou *missing links*, chybějící mezičlánky. Na tento velký nedostatek upozorňuje už Charles Darwin ve svém díle *On The Origin of Species (O původu druhů)*: „Jak to, že se každá geologická formace a každá vrstva nehemží mezičlánky? Geologie nám v žádném případě neukazuje na nepřetržitý řetěz organického života, a to je snad nejvážnější námitka proti mé teorii, jaká může být vznesena.“

Dnes dochází k podivné „sakralizaci“ vědeckých poznatků, a proto musíme poukázat na velký a základní nedostatek vědy samotné, tzv. vyvrátitelnost vědeckých teorií. Když věda objeví nové skutečnosti, které do stávající teorie nezapadají, musí být formulována teorie nová. A tak závěry ve vědě mají platnost pouze relativní. A to je velký nedostatek vědy, neboť nám předkládá teorie jako absolutní pravdy, ale ve skutečnosti jsou to pouze relativní teorie. Mnozí dnes reagují citlivě a vzrušeně, když někdo pochybuje o evoluční teorii. Hrubý tón a agresivní nota v rozborech těch, kteří se ohrazují proti každé kritice darwinismu, není dobrým vysvědčením. Nový pohled na vědu, jako nositelku relativních teorií, nám tak umožňuje dokonce otevřít i přesvědčení, které bylo celá staletí rozšířeno, že druhy by mohly být neměnné a každý druh by mohl být stvořen Bohem. Neboť stvořitelské myšlení říká, že Bůh netvoří v čase, nýbrž čas vytváří a Bůh tvoří absolutně svobodně.

BIBLIOGRAFIE

Bibliografie je uspořádána do pěti částí:

Cizojazyčné knižní publikace Christopa Schönborna,

Cizojazyčné články Christopa Schönborna,

Katecheze Christopa Schönborna,

Knižní publikace a články Christopa Schönborna v českém a slovenském jazyce,

České knižní publikace a články autorů vztahující se k tématu evoluce a stvoření.

Cizojazyčné knižní publikace Christopa Schönborna

HORN O[...] Stephan, WIEDENHOFER Siegfried: Schöpfung und Evolution. Eine Tagung mit Papst Benedikt XVI. in Castel Gandolfo (předmluva SCHÖNBORN Christoph) Augsburg: Sankt Ulrich Verlag 2007.

SCHÖNBORN Christoph (a kol.): Leben und Dienst der Priester : die Referate der Studientagung der Österreichischen Bischofskonferenz vom 23. bis 25. Oktober 1985 in St. Georgen am Längsee, Salzburg: [b.n.] [b.v.].

SCHÖNBORN Christoph, KONRAD Michael, WEBER Hubert Philipp: Gott sandte seinen Sohn. Christologie, [b.m.]: Bonifatius 2002.

SCHÖNBORN Christoph: Alle Heiligen Zeiten, Wien: Wiener Dom-Verlag 2008.

SCHÖNBORN Christoph: Der Mensch als Abbild Gottes, Augsburg: Sankt Ulrich Verlag 2008.

SCHÖNBORN Christoph: Der Papst auf der Agara, (proslov při prezentaci knihy JEsus von Nazareth od Josepha Ratzingra – Benedikta XVI. v synodální aule ve Vatikánu 13. Dubna 2007. <http://stephanscom.at/> .

SCHÖNBORN Christoph: Die Christus-Ikone, Wien: Wiener Dom-Verlag Verlag 1998.

SCHÖNBORN Christoph: Die Menschen, die Kirche, das Land, Wien: Molden 1998.

SCHÖNBORN Christoph: Duell und Duett, Wien: Molden [b.v.].

SCHÖNBORN Christoph: Einheit im Glauben, [b.m.]: Johannes Verlag 1984.

SCHÖNBORN Christoph: Erlesener Sonntag, Wien: Wiener Dom-Verlag 2009.

SCHÖNBORN Christoph: Existenz im Übergang, [b.m.]: Johannes Verlag 1987.

SCHÖNBORN Christoph: Existenz im Übergang, [b.m.]: Johannes Verlag 1987.

SCHÖNBORN Christoph: Fiding Design in Nature, in: The New Times 7.7. 2005.

- SCHÖNBORN Christoph: Herzstücke unseres Glaubens: das "Credo" im Katechismus der katholischen Kirche Wien: Wiener Domverlag 1994.
- SCHÖNBORN Christoph: Ich nenne Euch Freunde, [b.m.]: Holzhausen [b.v.].
- SCHÖNBORN Christoph: Jesus als Christus erkennen, Freiburg: Herder Verlag 2002.
- SCHÖNBORN Christoph: Jesus nachfolgen im Alltag, Freiburg: Herder Verlag 2004.
- SCHÖNBORN Christoph: Jesus, Arzt der Kranken, Wien: Molden [b.v.].
- SCHÖNBORN Christoph: Katechismus der Katholischen Kirche, Wien: Wiener Domverlag 1996.
- SCHÖNBORN Christoph: Kommentare zum Katechismus der katholischen Kirche in vier Bänden. Herzstücke unseres Glaubens. Quellen unseres Glaubens. Wähle das Leben. Wege des Gebets, Wien: Wiener Dom-Verlag [b.v.].
- SCHÖNBORN Christoph: L' icone du Christ : fondements théologiques élaborés entre le I et le II Concile de Nicée (325-787), Freiburg: Éditions universitaires 1976.
- SCHÖNBORN Christoph: Leben für die Kirche, Freiburg: Herder Verlag 1997.
- SCHÖNBORN Christoph: Mein Jesus, Wien: Molden 2002.
- SCHÖNBORN Christoph: Quellen unseres Glaubens, Wien: Wiener Domverlag 1996.
- SCHÖNBORN Christoph: Seht, Gottes Sohn!, Wien: Molden 2005.
- SCHÖNBORN Christoph: Schöpfung und Evolution, [b.m.]: Picus 2009.
- SCHÖNBORN Christoph: Vom geglückten Leben, [b.m.]: Amalthea Signum 2008.
- SCHÖNBORN Christoph: Vom geglückten Leben, Wien: Wiener Dom-Verlag 2008.
- SCHÖNBORN Christoph: Wähle das Leben, Wien: Wiener Domverlag 1998.
- SCHÖNBORN Christoph: Wege des Betens, Wien: Wiener Domverlag 1994.
- SCHÖNBORN Christoph: Weihnacht - Mythos wird Wirklichkeit, [b.m.]: Tyrolia [b.v.].
- SCHÖNBORN Christoph: Wer braucht Gott, Salzburg: Ecowin 2007.
- SCHÖNBORN Christoph: Wir haben Barmherzigkeit gefunden, Freiburg: Herder Verlag 2009.
- SCHÖNBORN Christoph: Wovon wir leben können, Freiburg: Herder Verlag 2005.
- SCHÖNBORN Christoph: Ziel oder Zufall? Schöpfung und Evolution aus der Sicht eines vernünftigen Glaubens, Freiburg im Breisgau: Herder Verlag 2007.
- SCHÖNBORN Christoph: Zur kirchlichen Erbsündenlehre, [b.m.]: Johannes Verlag 1994.

Cizojazyčné články Christopa Schönborna

Citace článků je uvedena od roku 2002 do 2010

SCHÖNBORN Christoph: „Das Volk Israel lebt“, in: Ordensnachrichten 46 (2007) 54–56.

SCHÖNBORN Christoph: „Gott gebe, dass das Böse nie wiederkehre...“,
in: Ordensnachrichten 44 (2005) 74–76.

SCHÖNBORN Christoph: „Im neuen Europa Christus wahrhaft als Hoffnung bezeugen“,
in: Ordensnachrichten 43 (2004) 66–69.

SCHÖNBORN Christoph: „Seid Zeugen der Barmherzigkeit!“ In: Ordensnachrichten 47
(2008) 3–15.

SCHÖNBORN Christoph: Accueil et introduction aux travaux, in: Istina 52 (2007) 7–8.

SCHÖNBORN Christoph: Albert Chapelle et le „Catéchisme de l'Église catholique“,
in: Dieu á la source (2010) 233–242.

SCHÖNBORN Christoph: Apport d'une sensibilité orientale aux documents de l'Église
catholique, In: Proch-Orien chrétien 52 (2002) 127–136.

SCHÖNBORN Christoph: Débat apres la troisieme séance, In: Proch-Orien chrétien 52
(2002) 112–115.

SCHÖNBORN Christoph: Der Dienst der Katholischen Schule in Kirche und Gessellschaft,
in: Ordensnachrichten 46 (2007) 3–10.

SCHÖNBORN Christoph: Fides, Ratio, Scientia, In: Schöpfung und Evolution (2007)
79–98.

SCHÖNBORN Christoph: Für einen Religionsunterricht mit unterscheidbaren Profil,
In: Christlich-pädagogische Blätter 115 (2002) 99–100.

SCHÖNBORN Christoph: Intervención del Cardenal Christoph Schonborn durante la
presentación del libro „Jesús de Nazaret“, in: Revista teológica limense 41 (2007)
257–266.

SCHÖNBORN Christoph: Kein Fachchinesisch, In: Christlich-pädagogische Blätter 116
(2003) 179–181.

SCHÖNBORN Christoph: La dichiarazione „Dominus Jesus“ e il dialogo interreligioso,
In: Sapere teologico ed esperienza di fede (2002) 47–58.

SCHÖNBORN Christoph: Ohne Leidenschaften kein sittliches Leben, in: Diakonia 39
(2008) 19–24.

SCHÖNBORN Christoph: Paps Benedikt XVI. über „Schöpfung und Evolution“,
in: Theologische Beiträge 40 (2009) 211–218.

SCHÖNBORN Christoph: Schöpfung und Evolution, In: Mit Gott rechnen (2006) 25–38.

SCHÖNBORN Christoph: Versöhnte Nachbarschaft im Herzen Europas,

in: Ordensnachrichten 42 (2003) 62–65.

SCHÖNBORN Christoph: Vorwärts – zu den Wurzeln, in: Ordensnachrichten 43 (2004) 3–11.

Katecheze Christopha Schönborna

Katecheze jsou řazeny, jak vznikaly od roku 2008 do 2001

SCHÖNBORN Christoph: 9. Katechese: Barmherzigkeit für alle? Katechese im Dom zu Stephan 8. Juni 2008.

SCHÖNBORN Christoph: 8. Katechese: Die Mutter der Barmherzigkeit, Katechese im Dom zu Stephan 4. Mai 2008.

SCHÖNBORN Christoph: 7. Katechese: Die Werke der Barmherzigkeit, Katechese im Dom zu Stephan 13. April 2008.

SCHÖNBORN Christoph: 6. Katechese: Das Sakrament der Barmherzigkeit, Katechese im Dom zu Stephan 9. März 2008.

SCHÖNBORN Christoph: 5. Katechese: Paulus: Ich habe Barmherzigkeit erfahren
Katechese im Dom zu Stephan 17. Februar 2008.

SCHÖNBORN Christoph: 4. Katechese: Der Preis der Barmherzigkeit, Katechese im Dom zu Stephan 13. Jänner 2008.

SCHÖNBORN Christoph: 3. Katechese: Jesu strenge Barmherzigkeit, Katechese im Dom zu Stephan 9. Dezember 2007.

SCHÖNBORN Christoph: 2. Katechese: Der zornige und barmherzige Gott, Katechese im Dom zu Stephan 11. November 2007.

SCHÖNBORN Christoph: 1. Katechese: Johannes Paul II., Katechese im Dom zu Stephan 14. Oktober 2007.

SCHÖNBORN Christoph: „Noch einmal: 'Schöpfung und Evolution,“ Katechese im Dom zu Stephan 18. Juni 2006.

SCHÖNBORN Christoph: „Macht Euch die Erde untertan - Schöpfungsverantwortung,“
Katechese im Dom zu Stephan 14. Mai 2006.

SCHÖNBORN Christoph: „Alles ist auf Ihn hin geschaffen“: Christus - Zielpunkt der Schöpfung
Katechese im Dom zu Stephan 2. April 2006.

SCHÖNBORN Christoph: „Was ist der Mensch, dass du an ihn denkst?“: Der Mensch -
die "Krone der Schöpfung"?, Katechese im Dom zu Stephan 12. März 2006.

SCHÖNBORN Christoph: „Du lenkst alles...“ Gottes Führung und das Leid der Welt, Katechese im Dom zu Stephan 12. Februar 2006.

SCHÖNBORN Christoph: „Er trägt das All durch sein mächtiges Wort,“ Katechese im Dom zu Stephan 8. Jänner 2006.

SCHÖNBORN Christoph: „Er schuf jedes nach seiner Art,“ Katechese im Dom zu Stephan 4. Dezember 2005.

SCHÖNBORN Christoph: „Im Anfang schuf Gott...“ Katechese im Dom zu Stephan 13. November 2005.

SCHÖNBORN Christoph: „Schöpfung und Evolution. Zur aktuellen Debatte,“ Katechese im Dom zu Stephan 2. Oktober 2005.

SCHÖNBORN Christoph: Katechese beim XX. Weltjugendtag in Köln, Katechese im Dom zu Stephan 17. August 2005.

SCHÖNBORN Christoph: 9. Katechese 2004/05: Wie von Gott sprechen? - Das Evangelium der Kathedrale, Katechese im Dom zu Stephan 5. Juni 2005.

SCHÖNBORN Christoph: 8. Katechese 2004/05: Maria – Mutter der Kirche - Mariendarstellungen im Dom, Katechese:im Dom zu Stephan.

SCHÖNBORN Christoph: 7. Katechese 2004/05: Glauben mit allen Sinnen - Reliquienschatz und Heiligenverehrung, Katechese im Dom zu Stephan.

SCHÖNBORN Christoph: 6. Katechese 2004/05: „Kreuz und Auferstehung - Durch Leid und Tod zum Leben,“ Katechese im Dom zu Stephan.

SCHÖNBORN Christoph: 5. Katechese 2004/05: „Wege zum Gebet - Gnadenbilder und Stifter,“ Katechese im Dom zu Stephan.

SCHÖNBORN Christoph: 4. Katechese 2004/05: „Orte der Verkündigung,“ Katechese im Dom zu Stephan.

SCHÖNBORN Christoph: 3. Katechese 2004/05: „Orte der Andacht,“ Katechese im Dom zu Stephan 5. Dezember 2004.

SCHÖNBORN Christoph: 2. Katechese 2004/05: „Leben und Sterben - Der Dom als Begräbnisstätte,“ Katechese im Dom zu Stephan.

SCHÖNBORN Christoph: 1. Katechese 2004/05: „Das Evangelium der Kathedrale,“ Katechese im Dom zu Stephan.

SCHÖNBORN Christoph: 9. Katechese 2003/04 am 6. Juni 2004: Uneins im Herrenmahl? Grenzen der Kommuniongemeinschaft, Katechese im Dom zu Stephan.

SCHÖNBORN Christoph: 8. Katechese 2003/04 am 9. Mai 2004: „Wer von diesem Brote isst...“ - Die Kommunion Katechese im Dom zu Stephan.

SCHÖNBORN Christoph: 7. Katechese 2003/04 am 18. April 2004: „Die Gegenwart Jesu Christi in der Eucharistie,“ Katechese im Dom zu Stephan.

SCHÖNBORN Christoph: 6. Katechese 2003/04 am 7. März 2004: „Die Wandlung,“ Katechese im Dom zu Stephan.

SCHÖNBORN Christoph: 5. Katechese 2003/04 am 1. Feb. 2004: Die Messe – ein Opfer?, Katechese im Dom zu Stephan.

SCHÖNBORN Christoph: 4. Katechese 2003/04 am 11. Jänner 2004: „Tut dies zu meinem Gedächtnis,“ Katechese im Dom zu Stephan.

SCHÖNBORN Christoph: 3. Katechese 2003/04 am 7. Dez. 2003: „Das ist mein Leib“ – „Das ist mein Blut,“ Katechese im Dom zu Stephan.

SCHÖNBORN Christoph: 2. Katechese 2003/04 am 9. Nov. 2003: Wie hielt Jesus das Abendmahl?, Katechese im Dom zu Stephan.

SCHÖNBORN Christoph: 1. Katechese 2003/04 am 12. Okt. 2003: Woher kommt die Messe? - Die Paschafeier im Alten Bund, Katechese im Dom zu Stephan.

SCHÖNBORN Christoph: 8. Katechese 2002/03 am 3. Mai 2003: Johannes Paul II. und die Mission., Katechese im Dom zu Stephan.

SCHÖNBORN Christoph: 7. Katechese 2002/03 am 6. April 2003: Thérèse von Lisieux und die Stadtmission, Katechese im Dom zu Stephan.

SCHÖNBORN Christoph: 6. Katechese 2002/03 am 2. März 2003: Paulus - Freud und Leid des Missionars, Katechese im Dom zu Stephan.

SCHÖNBORN Christoph: Katechesen zum Nachhören, Katechese im Dom zu Stephan.

SCHÖNBORN Christoph: 5. Katechese 2001/02 am 2. Feb. 2003: „Die Liebe Christi drängt uns“ – Paulus als Missionar, Katechese im Dom zu Stephan.

SCHÖNBORN Christoph: 4. Katechese 2002/03 am 12. Jän. 2003: Wie Schafe mitten unter die Wölfe. Jesu Jünger in seiner Mission, Katechese im Dom zu Stephan.

SCHÖNBORN Christoph: 3. Katechese 2002/03 am 1. Dez. 2002: Maria – die Mission im Herzen, Katechese im Dom zu Stephan.

SCHÖNBORN Christoph: 2. Katechese 2002/03 am 3. Nov. 2002: Jesus – Sohn Gottes in heikler Mission, Katechese im Dom zu Stephan.

SCHÖNBORN Christoph: 1. Katechese 2002/03 vom 6. Okt. 2002: Warum überhaupt Mission?, Katechese im Dom zu Stephan.

SCHÖNBORN Christoph: 10. Katechese vom 16. Juni 2002: "Gerecht gemacht durch Gott" - Berufung zur Heiligkeit, Katechese im Dom zu Stephan.

SCHÖNBORN Christoph: 9. Katechese vom 12. Mai. 2002: Gnade - Gottes Geschenk an den Menschen, Katechese im Dom zu Stephan.

- SCHÖNBORN Christoph: 8. Katechese vom 14. April 2002: Sünde - Abkehr von Gott, Katechese im Dom zu Stephan.
- SCHÖNBORN Christoph: 7. Katechese vom 10. März 2002: „Sich vom Geist leiten lassen...“ (Röm 8,14) - Die Gaben des Geistes, Katechese im Dom zu Stephan.
- SCHÖNBORN Christoph: 6. Katechese vom 16. Februar 2002: „Tugend macht den Menschen gut,“ Katechese im Dom zu Stephan.
- SCHÖNBORN Christoph: 5. Katechese vom 13. Jänner 2002: Ohne Leidenschaften kein sittliches Leben, Katechese im Dom zu Stephan.
- SCHÖNBORN Christoph: 4. Katechese: Menschlich handeln - handeln aus Verantwortung, Katechese im Dom zu Stephan 16. Dezember 2001.
- SCHÖNBORN Christoph: 3. Katechese: Gewissen - innere Stimme, die zum Guten ruft, Katechese im Dom zu Stephan 18. November 2001.
- SCHÖNBORN Christoph: 2. Katechese: Die wahre Freiheit in Christus, Katechese im Dom zu Stephan 14. Oktober 2001.
- SCHÖNBORN Christoph: 1. Katechese: Christ, erkenne deine Würde - Das Fundament der christlichen Moral, Katechese im Dom zu Stephan 23. September 2001.

Knižní publikace a články Christopa Schönborna v českém a slovenském jazyce

- SCHÖNBORN Christoph, RATZINGER Joseph: Malý úvod do Katechismu katolické církve, Praha: Nové Město 2005.
- SCHÖNBORN Christoph: Cesta moderní kristologie, in: *Communio* 1–2 (2003) 19–30.
- SCHÖNBORN Christoph: Cestou proměnění. Putování, reinkarnace, zbožštění, Brno: CDK 1998.
- SCHÖNBORN Christoph: Cesty modlitby. Modlitba v Katechismu katolické církve, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2002.
- SCHÖNBORN Christoph: *Communio* tří církevních stavů, in: *Communio* 1 (2001) 47–59.
- SCHÖNBORN Christoph: Co očekává biskup od současné kulturní politiky?, in: *Dialog Evropa XXI* 3 (1995) 28–30.
- SCHÖNBORN Christoph: Člověk je stvořen, aby se stal Bohem. In: *Communio* 3 (1997) 279–292.
- SCHÖNBORN Christoph: Člověk středu, in: *Teologické texty* 5 (1995) 180.
- SCHÖNBORN Christoph: Ikona Krista: teologické východiská, Bratislava: Oto Németh 2002.
- SCHÖNBORN Christoph, BOUTET Thierry: Krása víry, in: *Proglas* 1 (1993) 19–21.

- SCHÖNBORN Christoph: Milovat církev. Postní duchovní cvičení pro Svatého otce Jana Pavla II, Praha: Nové Město 1998.
- SCHÖNBORN Christoph: Nalezli jsme milosrdenství, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2010.
- SCHÖNBORN Christoph: Návrat k poznaniu začiatkov, in: Verbum 3 (1999) 20–28.
- SCHÖNBORN Christoph: Několik poznámek o fundamentalismu, in: Perspektivy 7 (1998) 8.
- SCHÖNBORN Christoph: Obnova pokoncilní teologie, in: Salve 4 (1994) 24–29.
- SCHÖNBORN Christoph: Přijmout Ježíše jako Krista, Praha: Paulínky 2005.
- SCHÖNBORN Christoph, HUMMES Claudio, BAGNARD Guy-Marie, CARATGÉ Philippe: Radost být knězem: ve stopách sv. Jana Maria Vianneye, Praha: Česká biskupská konference 2010.
- SCHÖNBORN Christoph: Reinkarnácia a křesťanská viera, in: Verbum 3 (2000) 11–31.
- SCHÖNBORN Christoph: Rozhodni se pro život: komentář ke Katechismu katolické církve o křesťanské morálce, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2000.
- SCHÖNBORN Christoph, BOBERSKI Heiner: Rozhovor s novým vídeňským arcibiskupem: Ne formální reformě církve! In: Dialog Evropa XXI 1 (1996) 19–20.
- SCHÖNBORN Christoph: Sekty uvnitř církve?, in: Perspektivy 3 (1998) 1.
- SCHÖNBORN Christoph: Vánoční ikona, in: Salve 4 (1991) 1–3.
- SCHÖNBORN Christoph: „Vzkříšení těla“ ve víře Církve, in: Communio 1 (2002) 9–24.
- SCHÖNBORN Christoph: Zamyšlení nad podstatným, in: Teologické texty 4 (1995) 131–133.
- SCHÖNBORN Christoph: Základy naší víry: krédo v katechismu katolické církve, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 1996.

České knižní publikace a články autorů vztahující se k tématu evoluce a stvoření

- AKVINSKÝ Tomáš: O stvoření. Výběr otázek z Teologické sumy, [b.m.]: Krystal 2008.
- BARROW D[...] John: Nebesa vypravují slávu Boží, in: Universum 2 (2008) 35–36.
- BASIL z Caesarije: Devět kázání o stvoření světa, [b.m.]: Oikoyment 2004.
- BAYER Tomáš: Co s evolucí II, in: Teologické texty 4 (2010) 210–211.
- BEDNÁŘ Jan: Ještě jeden komentář k ID, in: Universum 2 (2008) 40–41.
- BEDNÁŘ Jan: O polemikách mezi evolucionisty a zastánci inteligentního plánu, in: Universum 1 (2008) 39–40.
- BĚHAL Vladislav: Darwinismus nebo inteligentní plán?, in: Universum 1 (2008) 36–38.

- BĚHAL Vladislav: Jak vznikl život?, in: *Universum* 4 (2005) 30–35.
- BENEŠ Josef: Darwin a dnešek, in: *Universum* 12 (1993) 1–9.
- BENEŠ Karel: Kardinál Schönborn o evoluci – proč?, in: *Universum* 4 (2005) 34–35.
- BENEŠ Karel: Meze vědy aneb Co je a co není věda, in: *Universum* 7 (2001) 24–28.
- Bible, Praha: Česká biblická společnost, 2005.
- BIČÁK Jiří: Kosmologie a vyvratitelnost, in: *Universum* 11 (1993) 1–5.
- BIČÁK Jiří: Otázky a názory současné kosmologie, in: *Universum* 4 (2005) 26–27.
- BUJKO Peter: Stvorenie ako sebazjavenie Boha, in: *Teologické texty* 2 (2007) 68–70.
- CARROLL E[...] William: Redukcionismus a konflikt mezi vědou a náboženstvím, in: *Universum* 24 (1997) 2–8.
- COYNE V[...] George: Co věděl Bůh?, in: *Universum* 9 (2001) 8–14.
- ČERNÝ David: Iluze Boha?, in: *Teologické texty* 3 (2009) 128–131.
- DARWIN Charles: O vzniku druhů přírodním výběrem, [b.m.]: Academia 2007.
- DAVIS John Jefferson: Kosmické finále, in: *Universum* 3 (2000) 20–25.
- DAWKINS Richard: Boží blud, Praha: Academia 2009
- DREES B[...] Willem: Některé filozofické a teologické aspekty nových výzkumů v kosmologii, in: *Universum* 10 (1993) 20–30.
- DUNBAR Robin: Příběh rodu Homo, [b.m.]: Academia 2009.
- DÜRR Hans-Peter: Neživá a živá hmota: fyzikální kořeny života, in: *Universum* 1 (2003) 12–18.
- EDER Gernot: Věda a náboženství, in: *Universum* 33 (1999) 14–16.
- FISCHER Jan: Přírodní vědy a teologie nad knihou přírody, in: *Teologické texty* 4 (2007) 196–202.
- FLEGL Jaroslav: Evoluční biologie, [b.n.]: Academia 2009.
- FLEGL Jaroslav: Zamrzlá evoluce aneb je to jinak, pane Darwine, [b.n.]: Academia 2006.
- FREI Václav: O kreacionismu v USA, in: *Universum* 6 (2001) 22–24.
- GÁBOR Pavel: Homeomorfismus Slova a stvoření, in: *Universum* 3 (2005) 30–32.
- GRYGAR Jiří: Je velký třesk článkem vědy nebo víry?, in: *Universum* 2 (1990) 1–14.
- GRYGAR Jiří: Racionalita víry a iracionalita pavědy, in: *Universum* 30 (1999) 24–28.
- HÁJEK Jurik: Ontologie evoluce, in: *Universum* 1 (2005) 28–31.
- HAVRÁNEK Miloš, ŠPRUNK Karel: Teilhard de Chardin a jeho pojetí evoluce, in: *Universum* 13 (1994) 14–18.
- HAVRÁNEK Miloš: Chemické vědy a evoluce, in: *Universum* 7 (1992) 17–25.
- HAVRÁNEK Miloš: Teilhard de Chardin a jeho pojetí evoluce, in: *Universum* 12 (1993) 19–21.

- HELLER Jan: Bible o čase, in: *Universum* 3 (2003) 24–25.
- HELLER Michael: Zneužívání kosmologie, in: *Universum* 29 (1998) 23–28.
- HONĚK Alois: Evoluční teorie současnosti, in: *Universum* 6 (2001) 22–24.
- HONĚK Alois: Odkud znají přírodní vědy evoluci, in: *Universum* 3 (1991) 1–7.
- HONĚK Alois: Postskriptum o vědeckém kreacionismu, in: *Universum* 3 (1991) 8–10.
- HONĚK Alois: Základy dnešní podoby evoluční teorie, in: *Universum* 37 (2000) 20–23.
- HOŘEJŠÍ Václav: Inteligentní plán versus věda, in: *Universum* 2 (2008) 37–38.
- CHÝLA Jiří: Existují meze našeho poznání?, in: *Universum* 4 (2005) 28–29.
- JAN PAVEL II: Naše znalosti o Bohu a přírodě: fyzika, filosofie a teologie, in: *Universum Speciál* (2005) 17–20.
- KASPER Walter: Evoluce a stvoření, in: *Universum* 3 (1991) 11–14.
- KASPER Walter: Proměny vztahu vědy a teologie, in: *Teologické texty* 1 (2007) 12.
- Katechismus katolické církve, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.
- KINDLER Evžen: Metody a možnosti vědy, in: *Teologické texty* 2 (2007) 99–103.
- KINDLER Evžen: Může přírodovědec přemýšlet o nekonečnu?, in: *Teologické texty* 1 (2008) 17–19.
- KITTNAR Erik: Některé obtíže s neodarwinismem, in: *Universum* 12 (1993) 19–21.
- KITTNAR Erik: Problém vzniku života, in: *Universum* 9 (1993) 24–26.
- KOPEČNÝ František: Co s evolucí? in: *Teologické texty* 3 (2010) 141–142.
- KRLÍN Ladislav: John D. Barrow – kosmolog a matematik – o vědě a náboženství, in: *Universum* 2 (2008) 33–34.
- KRLÍN Ladislav: Víra v Boha ve věku vědy, in: *Universum* 2 (2000) 20–23.
- KRUMPOLC Eduard: Antropický princip a jeho význam pro teologii, in: *Universum* 4 (2007) 34–38.
- KRUMPOLC Eduard: Antropický princip v dialogu mezi přírodními vědami, filozofií a teologií, Olomouc: UP Olomouc 2006.
- LARSON J[...] Edward, WITHAN Larry: Vědci a náboženství v Americe, in: *Universum* 37 (2000) 24–29.
- LOBKOWICZ Mikuláš: Evoluční teorie a víra ve stvoření, in: *Teologické texty* 1 (2006) 17–19.
- LOKAJÍČEK Miloš: Složité struktury vznikají z jednodušších?, in: *Universum* 3 (1993) 15–16.
- LÜKE Ulrich: Religióznita – produkt evoluce?, in: *Universum* 13 (1994) 19–24.
- MAYR Ernst: Co je evoluce, [b.m.]: Academia 2009.
- MOLTMANN Jürgen: Bůh ve stvoření, [b.m.]: CDK 1999.

- MORELAND J[...] P[...], REYNOLDS John Mark: Třikrát evoluce versus stvoření, [b.m.]:
Návrat domů 2004.
- NOVOTNÝ Jan: Čemu věří skeptik, in: *Universum* 30 (1999) 21–23.
- ONDOK P[...] Josef: Kosmologické modely vzniku vesmíru, in: *Universum* 10 (2002) 22–
24.
- ONDOK P[...] Josef: Přírodní vědy a teologie, [b.m.]: CDK 2001.
- PAVLAS Petr: Teilhard, Monod a Dawkins aneb Není evolucionismus jako
evolucionismus, in: *Teologické texty* 4 (2010) 180–188.
- PEROUTKA David: Křesťanský evolucionismus, in: *Universum* 3 (2005) 33–35.
- POLKINGHORNE John: Fyzika a metafyzika v trinitární perspektivě, in: *Universum*
Speciál (2005) 32–40.
- POOOLE W[...] Michael: Kosmogonie a stvoření, in: *Universum* 7 (1992) 1–10.
- POSPÍŠIL Václav Ctirad (ed.): K výzvě jménem „Boží blud“, Praha: Pastorační středisko
2010.
- POSPÍŠIL Václav Ctirad: Rukopis Boží v díle stvoření a v díle spásy, in: *Teologické texty*
3 (2007) 138–140.
- POSPÍŠIL Václav Ctirad: „Byl člověk stvořen, nebo se vyvinul?“ in: *Katolický týdeník,*
Perspektivy 23 (2005) 2.
- POSPÍŠIL Václav Ctirad: „Víra a věda“, in: *Poutník* 10, č. 6 (2004) 13–15.
- RAHNER Karl: Věčnost z času, in: *Teologické texty* 1 (2007) 17–20.
- SCHMIDT Norbert: Víme dnes o Bohu víc, než apoštolové?, in: *Salve* 4 (2007) 17–23.
- SLÁDEK Karel: Duchovní evoluce člověka u Nikolaje Losského, in: *Teologické texty* 3
(2007) 141–143.
- SLÁDEK Karel: Pohled na evoluci očima Vladimíra Solovjova, in: *Teologická revue* 2
(2005) 180–188.
- STROBEL Lee: Kauza Stvořitel, [b.m.]: Návrat domů 2006.
- ŠPRUNK Karel: Bůh mezer a Bůh filosofů, in: *Universum* 30 (1999) 36–40.
- ŠPRUNK Karel: Poznámky ke stvoření, in: *Universum* 2 (1990) 15–17.
- THIERRY ze Chartres: O stvoření. *Tractatus de sex dierumoperibus*, [b.m.]: Oikoymen
1999.
- TRESMONTANT Claude: Dějiny vesmíru a smysl vesmíru, [b.m.]: Academia 1993.
- THAXTON B[...] Charles: Mýtus prebiotické polévky, in: *Universum* 10 (1993) 10–19.
- VÁCHA Jiří: Proč se přírodovědci posmívají „inteligentnímu plánu“?, in: *Universum* 1
(2008) 32–35.

- VÁCHA Marek Orka: Místo, na němž stojíš, je posvátná země, O kruhu úcty k člověku, živé přírodě i celému vesmíru [b.m.]: Cesta 2008.
- VÁCHA Marek Orka: Návrat ke Stromu života, [b.m.]: Cesta 2005.
- VÁCHA Marek Orka: Tančící skály. O vývoji života na Zemi, o člověku a o Bohu, [b.m.]: Cesta 2003
- VEITH J[...] Walter: Genesis konflikt, [b.m.]: Maranatha 2008.
- WARD Keith: Proč Bůh musí existovat, in: Universum 3 (2000) 16–19.
- WECKWERTH Gerd: Náboženský princip kosmu, in: Teologické texty 4 (2006) 195.
- WELLS Jonathan: Ikony evoluce, [b.m.]: Návrat domů 2005.
- YAHYA Harun, Běhal Vladislav, GIERTYCH Maciej: O evoluci, [b.m.]: MCM 2010.